

Socijalna misel

**K sedanji krizi v državi (Ljubomir Davidovič) — Ob
dvestoletnici Immanuela Kanta (Franjo Čibej) — O mo-
ralni indiferenci bogastva (D. Angelik Tominec O. F. M.)
— Vseslovanstvo (Cosmopolita).**

**Stanje ljudskotvornega dela med Slovenci (Ljud-
ska univerza v Mariboru — Delavska izobraževalna
zveza „Svoboda“)**

**Anketa o verskonravstvenem preporodu (Karel Ozvald,
Josip Ujčić)**

L. III. LJUBLJANA — GORICA ŠT. 4.

1924

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsak mesec. — Uredniki so: Franc Terseglav, Andrej Gosar, Engelbert Besednjak. — Upravištvu se nahaja v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelek, Poljanski nasip št. 2. — Za Italijo je poverjeništvo v Gorici, Via Carducci št. 2. — Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo in ostalo inozemstvo 50 Din. Odgovorni urednik je Andrej Gosar v Ljubljani.

Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani.

„Indus“ d. d.

prej Karol Polak

Tovarna usnja in
usnjatih izdelkov.

Ljubomir Davidović, bivši ministrski predsednik, šef jugoslovanske demokratske stranke:

K sedanji krizi v državi.

Naša država je kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. V njej se morajo čutiti ravnopravne i prvi i drugi i tretji. Mi se ne oziramo na razliko po imenu in veri. Demokratizem gre preko teh razlik in gleda na vse kot na popolnoma enakopravne državljane.

Z žalostjo moremo ugotoviti, da ta enakopravnost ni prišla do izraza in ni do tega nikdar prihajala, kadarkoli je bil na upravi g. Pašić. Zaradi tega so ona lepa razpoloženja iz zadnjih dni leta 1918. začela slabeti, dokler niso dovedla do težkih odnošajev med raznimi deli našega naroda.

»Hrvatsko vprašanje« je zavzemalo vedno večji razmah, dokler se ni končno stvorila velika hrvatska stranka, ki je postala nositeljica tega vprašanja in oster kritik notranje ureditve naše države, pravtako kakor je enak slučaj tudi v Sloveniji. Ne bi niti hotel niti smel reči, da so bile vse njihove pritožbe popolnoma osnovane. Ravno tako ne bi hotel trditi, da mi s te strani Save, Drine in Donave nismo niti najmanje krivi na današnjem razpoloženju v Sloveniji in Hrvatski. Zato je popolnoma naravno, da se je pri ljudeh, ki so hoteli edinstvo države in naroda, pojavila misel o sporazumu med tistimi, ki so različno smatrali ureditev naše države. Ideja o sporazumu je v toliki meri plod nujnosti in tako močna, da se mora uresničiti, če ne danes, pa jutri, če ne jutri, pa pojutrišnjem. To idejo so sprejeli vsi, ki žele, da ohranijo državo v današnjem obsegu in današnjem plemenskem skladu. Posebno blagotvorna vloga v tem urejevanju naših medsebojnih odnošajev in razmer v naši državi pripada našim bratom Slovincem. Njihova trezna uvidevnost, njihova dokazana ljubezen nasproti domovini nam daje zanesljivo jamstvo, da bo ideja sporazuma končno triumfirala.

Mi vsi smo se našli na enem ter istem stališču, da je namreč treba opravičeno nezadovoljstvo z upravljanjem naše države, ki se i med Slovenci i med Hrvati in Srbi globoko občuti, usmeriti po enem edinem potu, a to je, da moremo težko situacijo v naši državi popraviti samo s skupnim naporom, uverjeni, da imamo poleg enakih pravic vedno enake dolžnosti nasproti državi in poleg enakih dolžnosti vedno enake ter iste pravice. Mi odločno protestiramo proti delitvi našega naroda na zveste in nezveste, državotvorne in antidržavne, prijatelje in nasprotnike. Mi zanesljivo vemo, da bodo **vsí pravi Slovenci** kakor tudi **vsí pravi Hrvati**, čim se jim nudi prilika, najiskrenejše sodelovali na ustvarjanju lepe bo-

Odličnemu jugoslovanskemu državniku, ki je naši prošnji, naj v sedanjem politično važnem momentu v »Socialni Misli« razloži svoje ideje-smernice, z izredno ljubeznivostjo ustregel, se v imenu revije kakor tudi njenih čitateljev toplo zahvaljujemo.

Uredniki.

dočnosti naše države. S tem bodo dokazali, kar smo mi preje trdili, da narodno edinstvo ne more in sme biti tista mrtva in programatična beseda, za katero se tako živo zavzemata in katero zastopata gg. Pašić in Pribičević, marveč živa moč, temelječa v narodnem življenju samem.

Težka politična situacija, ki je nastopila te dni v naši državi, je posledica tega grdega in neosnovanega nezaupanja nasproti velikim masam Slovencev in Hrvatov, pa tudi Srbov. V trdni veri v njihovo ljubezen do države zahtevamo bratski sporazum, ker se bo z njim ustvarila notranje močna država, ki bo nazunaj vedno spoštovana, ker so tudi naši posamezni neuspehi v zunanji politiki mnogokrat izvirali zgolj iz tega, ker naša država ni bila z medsebojnim sporazumom konsolidirana.

Sporazum bo osvobodil državo dveh strašnih zlov, ki obeležujeta težko sedanost: Nespoštovanju zakona in korupciji hočemo napovedati neizprosni boj. Zakonom se vrne njihova polna veljava in uporabljali se bodo enako nasproti vsem in vsakemu, a poštenost v državni službi in na javnih mestih sploh bo najlepša kvalifikacija državnih uslužbencev in javnih delavcev.

Naš program je kratek, čist in jasen: V močni in svobodni državi popolna enakopravnost vseh državljanov, popolna enakost Slovencev, Hrvatov in Srbov, ker mi hočemo, da bodi ta država enako mila i Slovincem i Hrvatom i Srbom.

V B e l g r a d u , pred Velikonočjo 1924.

Franjo Čibej:

Ob dvestoletnici Immanuela Kanta.

Prvotno in navadno naše stališče napram velikim mislecem je, da raziščemo njihove nazore po tem, so li logično resnični ali ne, so li dovolj utemeljeni, ne vsebujejo morda kakih protislovij. Kolikor je resnice, kolikor je zlasti novih resnic, po tem se ravna tudi naša sodba. Poleg tega načina življenja pa obstoja drug način, ki ni v nasprotju s prvim, ki pa vendar prinaša vidikov, ki so zlasti za doumevanje celotnega duhovnega razvoja kakega misleca in cele njegove dobe nadvse važni: je to pot, ki uvršča kakega misleca v celotno dobo, v kateri je zrastel, ter določi mesto, ki ga zavzema v njej; je to pot, ki nadalje skuša izkazati, kakšno smer je dotični mislec dal nadaljnemu duhovnemu razvoju svoje dobe, kako je stavil probleme in jih reševal; koliko pobude je izšlo iz njih in podobno. Važno je, kaj je vse novega odkril in utemeljil, a s tem še ni izčrpano vse. Za temi »resnicami« je često tičalo stremljenje, duh dotične dobe, ali kakorkoli se glasijo že take metafore, ki je rodil često največje ekstreme, sisteme državnega, javnega, etičnega, religioznega življenja, ki se nikakor ne dajo raztolmačiti samo s stališča: so li bile dotične trditve »resnične« ali ne.

To drugo stališče je za nas predvsem važno, če hočemo na kratko pregledati pomen duhovnega velikana Immanuela Kanta, ki ga je imel takrat, ki ga je imel kot velik probuditelj in revolucionar duhovnega življenja, in ki ga ima danes, ko je preteklo že 200 let, odkar je zagledal luč sveta.

Ozadje, iz katerega je zrastel Kant, je tvorila takozvana prosvetljenska doba. Že koncem 17. in tekom 18. stoletja se je vršil v duhovnem življenju zapadne Evrope velik duhovni preobrat, začel se je »moderni svet«, moderna kultura, koje najvažnejši znaki so bili: antisupranaturalizem, znanost je prevzela vodilno vlogo, filozofija je na podlagi naravoslovnih izsledkov kritizirala dotedanji religiozni svetovni nazor, religiozna čustva so dobila novo inspiracijo po znanosti, znanost je postala konfesionalno indiferentna; moderni svet je postal vedno bolj kompliciran, zlasti pa je prinesla nova doba nov pojem resničnosti, sloneč na avtonomnem notranjem prepričanju (prim. E. Troeltsch, *Christentum und Kirche in der Neuzeit*. 1922, str. 600 ss.). V celoti je pomenila prosvetljenost končno eliminacijo srednjeveškega svetovnega nazora, dobo, ki si je umislila svetovni nazor iz čistega, naravnega spoznavanja, svetovni in življenjski nazor, sloneč na prostem in naravnem razvoju človeškega življenja (umskega in načonskega). Naravno in pametno naj bi bilo življenje; na eni strani naj bi odločala jasnost razumnega uvidevanja, na drugi prvotnost in nepokvarjenost osebnega čustvovanja (*Windelband*). Kdor vidi v prosvetljeni dobi samo kulturo razuma, intelektualizem, jo sodi napačno. Prevladuje brezdvojnno; a vsebuje še bogato, podzavestno, iracionalno življenje, potekajoče iz globin naravnega prostega čustvenega življenja, ki pravitako kot razum odklanja tradicionalnost ter okove zogovinsko danega. Proti racionalizmu, ki skuša doumeti svet do zadnjega s svojimi deduktivnimi pojmi in ki pozna samo to, kar se da dokazati, ki hoče po tem urediti tudi življenje ter izločiti iz njega vse, kar se pred razumom ne dâ utemeljiti, proti takemu racionalizmu se je uprlo življenje naravnega čustvovanja z vso iracionalnostjo individualne istinitosti. Poleg Lockea nahajamo Shaftesburya, poleg Voltaira nahajamo Rousseauja, poleg Kantovcev nahajamo romantiko itd.

S takega ali podobnega stališča šele, ne s konstruiranega, postane jasen velik pomen, ki ga ima Kant kot završitelj intelektualnega procesa prosvetljenosti, kot njen premagavec ter kot predhodnik in probuditelj novega duhovnega življenja. Z žilavostjo svojega sistematičnega in arhitektoničnega duha, s temeljitostjo in čistostjo svojega razuma je šel za tem, da izpelje racionalistično tendenco prosvetljenega življenja do konca, do zadnjih konsekvenc, ter da dvigne življenje, ki se je zanašalo na načonsko motivacijo, na nevezano, intuitivno genijalnost, — iz te teme samobitnosti do čiste zavesti in jasnosti. Kritična zavest samega sebe naj bi odločala. V tem pogledu je bil Kant konsekventen prosvetljenec, in če veljajo gotovi očitki prosvetljeni dobi, v tem pogledu zadenejo tudi Kanta.

Toda globokost, resnost in značajnost njegovega mišljenja niso obstale ob pravkar orisani jasnosti in eksaktnosti mišljenja, ampak spoznal je meje, kjer se ta jasnost in razvidnost neha, kjer se začno pravice iracionalnosti, — razumu, intelektualno doživljajočemu duhu nedostopna istinitost. Od te strani dobi njegovo življenjsko delo to-le lice: Na vseh področjih človeškega umskega udejstvovanja je gnal racionalizacijo sveta in življenja do skrajnosti, toda zato, da bi nato s trdno in odločno roko potegnil meje in določil ostanek, kos sveta, ki ostane za razum nedosegljiv. Troeltsch trdi nekoliko paradokсно, da je Kant z vso svojo umotvorno spoznavno teorijo hotel le postaviti temelj »praktično-etičnemu religioznemu« svetovnemu nazoru. (Troeltsch l. c. 701.) Toliko pa brezdvomno drži, da je bila posledica Kantovega racionalnega in celo racionalističnega sistema stroga ločitev dveh svetov, ki jih v določenem pomenu besede lahko zaznamujemo z racionalnim in iracionalnim, in da ta ločitev nikakor ni pomenila zanikanja, eliminacije n. pr. moralčnosti, religije, eksistence božje itd., pač pa je pomenila novoodkrite in oproščene vire pravega notranjega in duhovnega življenja.

S tem še nikakor ni rečeno, da je Kant rešil vsa vprašanja pravilno. A to je pač jasno, da pomeni njegovo delo več kot samo krajno točko prosvetljenosti, da pomeni marveč že njeno zavrnitev. Etika, pravo, religija so dobili novo utemeljitev, čeprav se v nadaljnjem ni popolnoma obdržala.

Veliki filozofi prosvetljene dobe Locke, Berkeley, Hume, francoski empiristi ter večina racionalistov, nadalje čustvena filozofija Rousseauja in njegovih naslednikov so bili več ali manj izpodnesli tla vsaki trdni etiki, prav tako religiji. Kantovo veliko delo pa je izkazalo upravičenost in utemeljenost zlasti teh dveh področij človeškega duha; seveda v popolnoma drugi luči kot je bilo dotodaj običajno. V moralčnem življenju je mislil, da je odkril nujen in splošnoveljavni odnos volje, najvišji zakon pametnega hotenja, maksimo brezčasnega značaja. V religioznem oziru pa je na podlagi kritike čistega razuma vedno bolj menil uvideti nemožnost, da se religiozne predstave podprejo z znanstvenim spoznavanjem. Obenem pa je občutil vso notranjo življenjsko silo v religioznosti uveljavljajočega se iracionalnega značaja, svojstvenost religioznosti, ki jo je tolmačil po luthrovskem principu avtonomije, prostega udajanja duše Bogu kot splošni ideji razumnosti.

Ni torej nesrečnejše kritike Kantovega velikega dela od one, ki mu očita subjektivizem, individualizem, da vodi njegova avtonomija etičnega življenja v nebrzdanost. Pač lahko danes z mirno vestjo rečemo, da Kant in historično krščanstvo ne gresta skupaj. A gori omenjeni očitek ne more iti na njegov naslov. Če se je njegova avtonomija tolmačila tako, je bilo to v nasprotju s tem, kar je on smatral za »prostega« človeka.

Od Kanta zamišljeni »prosti«, avtonomno urejajoči se subjekt ni empirični, konkretni posamezni človek, temveč transcendentni človek, ki »na j« bi bil tak in tak; konkretni človek pa naj bi se ravnal po tem

idealu, tej brezčasni ideji človeka, tega v čisti dolžnosti vkoreninjenega zakona. Kajti Kant je smatral za npravno samo to, kar se je izvršilo iz klenega izpolnjevanja dolžnosti, ne pa iz plemenite težnje. Norme in dolžnosti so Kantu vsidrane samo v transcendentnem subjektu, v splošnoveljavnem, v ideji, ki v istinitosti ni nikoli dosegljiva. Posamezni človek je podvržen tej zakonitosti, le kolikor ji odgovarja, ravna pravno-religiozno pravilno.

O individualizmu torej ni govora. Nasprotno, zgodovina, vpliv Kantovega mišljenja na nadaljni duhovni razvoj zlasti zapadnoevropskega mišljenja pričata, da je zrastel iz Kantovega duha nov življenjski ideal, ideal absolutnega človeka dela, poklica in službe; človek, komur je postala duša samo brezpomembni nositelj oboževanega poklica, človek, ki je postal suženj neosebnega zakona, ideje, katere ne more nikdar doseči, katere ne sme nikdar doseči, da more le-ta ostati večno v idealni daljavi.

Kantovo miselno delo so nadaljevali drugi misleci; po Kantu se je do najnovejšega časa orientirala večina nemške filozofije; po njegovih učencih, po Fichteju je segala daleč naokrog, v obilni meri je vplivala tudi na Slovane.

A razvoj duhovnega življenja je prinesel novih življenjskih klic in novih smeri. Ne da bi bil Kant danes premagan; celo največja in njemu najbolj nasprotna duhovna struja: fenomenologija, črpa iz njegovih virov. Toda, ne da bi se zmanjšala vrednost miselnega dela Kantovega ter njegova večna pomembnost za človeštvo, danes lahko rečemo: dosti je bilo na Kantu določenega kot reakcija napram prosvetljenosti, dosti je bilo določenega kot izraz prosvetljenosti; in kar je zrastlo iz teh tal kot zgoraj orisani človeški tip, vse to se zdi, da bo naša doba zavrnila in izločila.

Kot protiutež (a ne samo kot protiutež) človeku, vklenjenemu v kruto nasilnost železnih poklicnih in družabnih form, podvrženemu suženjstvu vserazjedajočega »dela« in pravitake »organizacije«, je utemeljila sodobna filozofija (Simmel, Scheler, Troeltsch, Spranger itd.) ideal človeka, ki priseza na sveto pravo osebnega življenja, ki je spoznal s a m o v r e d n o s t v sebi zaokrožene p o s a m e z n e duše, individualne osebnosti. Kant je odkril svet avtonomnega življenja — individualnost. A to individualnost je podredil neosebnim normam. Sodobna filozofija (predvsem fenomenologija) se je splošno vrnila k p r e d m e t u; hoče le odkriti to, kar je na njem, nikakor pa ga ne določa po subjektu, po normi, stoječi izven njega. Prav to velja tudi za osebnost. Duša ima samobitne lastnosti in zakone, ima svojo strukturo. Tudi na teh činiteljih (in seveda še na drugih) morajo sloneti vse norme in dolžnosti, vse naše etično in religiozno udejstvovanje. S tem pa izgine ono veliko nasprotje in razprtje, ki ga je pustilo Kantovo mišljenje, razprtje med i d e a l o m in ž i v l j e n j e m, razprtje med dušo, ki hoče po prosti notranji rasti v ljubezni (in seveda tudi v dolžnosti) po notranjem svojem bistvu živeti in med dušo, ki se na zunaj pokorava zunanjim normam in avtoritetam.

Naša doba še ni na koncu resnice. A že dosedanji izsledki so veliki. Pri vsem tem pa stopa pred nas veliko vprašanje: Ali ni pravzaprav za istim ciljem šel že Kant, ali niso vsaj v početkih, čeprav semtertja v napačnih početkih, že pri njem zapisane smeri novi filozofiji, za katero se imamo zahvaliti predvsem njemu? V vsakem velikem mislecu so se pojavili vednoisti, občečloveški osnovni motivi življenja; gotovo tudi pri njem.

Na tak način sega Kant v našo dobo, in še na marsikak drug tudi. Ne samo kot mislec-filozof, ki je o svojih problemih strokovno razmišljal, tudi kot mislec, ki mu najvažnejša življenjska vprašanja niso bila tuja. Njegove misli o socialno-političnem življenju so še danes aktualne. Kako dalekosežno je mislil, je razvidno iz njegovega načrta (zadnjega cilja človeštva) za mednarodno pravo, iz njegove utemeljitve ideje »večnega miru« (primerjaj o tem zanimivo razpravo dr. Aleša Ušeničnika: »Kant o trajnem svetovnem miru« v »Času«, letnik 1918)¹ sledi iz njegovega pojmovanja vojne, ki je pa ne zavrača popolnoma, sledi iz njegovega ocenjevanja revolucije in državnih oblik, iz načrta Zveze narodov, ki jo je on prvi določno zamislil. Nasilna sredstva je odklanjal, dasi je bil sam revolucionarnega duha. Izmed državnih oblik mu je bila najsimpatičnejša republika (»Die bürgerliche Verfassung in jedem Staate soll republikanisch sein« in »Das Völkerrecht soll auf einen Föderalismus freier Staaten gegründet sein«), a uvidel je koristnost enotnosti, ki je po njem uresničena najbolj v konstitucionalni monarhiji.

Seveda se ne smejo iz tega za označitev Kanta in njegove filozofije izvajati predalekosežni zaključki in bi bilo napačno klasificirati ga kot »republikanca«, »socialista«, »pacifista« kat eksohén ali podobno. A tudi o teh družabnih problemih je kenigsberški filozof že razmišljal in dal pobudo za gibanja, ki so se danes razrasla do vesoljnih pokretov. Zato pomeni v tem smislu gotovo tudi predhodnika.

¹ Dr. A. Ušeničnik v tej razpravi dokazuje, kako se znane Wilsonove točke bistveno, deloma naravnost dobesedno, vjemajo s Kantovimi programnimi točkami k večnemu miru. V tej zvezi je interesantno, da se pa Wilsonove točke ravnotako skoro dobesedno vjemajo s proglasom znanega prosvetljenega brazilskega cesarja don Pedra II., ki ga je le-ta izdal v 60. letih preteklega stoletja.

P. Angelik Tominec. O. F. M.:

O moralni indiferenci bogastva.

Z zanimanjem sem bral članek anonimnega pisca v letošnji »Vzajemnosti« (p. 1—3) »O moralni indiferenci bogastva«, potem istotam notico g. dr. Josipa Turka »Več jasnih pojmov« (p. 14) in konečno še članek g. dr. Aleša Ušeničnika v »Socialni misli« »O moralni indiferenci bogastva« (p. 70—73). To je znamenje, da vlada živo zanimanje za ta problem. Škoda le, da so deloma moj članek napačno umevali in tako branili stvari, katerih ni nihče napačal, in še večja škoda je, da se ni nihče lotil glavnega problema, ki je v resnici še vedno ne-

pojasnjen. Zato naj mi bo dovoljeno o tem vprašanju ponovno razložiti in določiti svoje stališče.

Najprej nekaj splošnega o pravilnem pojmu glede tega, kaj je moralno indiferentno. Priznati moramo, da so človeški dejji, ki so po svoji vrsti (specie) indiferentni, to je abstraktno mišljeni, niso ne moralno dobri, ne moralno zli. Vzrok je ta, ker človeški dejji abstraktno mišljeni svojo moralnost prevzemajo samo od predmeta. V tem smislu pravi sv. Tomaž: »Če govorimo o moralnem dejju po svoji vrsti (species), tedaj ni vsak moralni dejj dober ali slab, ampak je nekateri tudi indiferenten.« (De malo q. 2. a. 5.) Glede te ugotovitve sem še danes mnenja kakor sem poudaril že v »S. M.« (p. 15), da je za praktično življenje brezpomembna, ker naš boj ne velja abstraktnemu ampak konkretnemu kapitalizmu. Dalje: Noben dejj pa ni in ne more biti indiferenten v poedinu. Tako uči sv. Tomaž, sv. Alfonz¹, in skoro vsi novejši auktorji kakor Müller², Noldin³, Prümmer⁴ i. dr. Vzrok je, ker je človek, kedarkoli deluje premišljeno, dolžan delovati kot človek, to je pametno. Obširneje o tem glej sv. Tomaža (S. th. 1, 2 q. 18 a. 9). Prav to in nič drugega sem trdil glede posedovanja bogastva itd. v »S. M.« (p. 15).

Toliko o pojmu moralne indiference pri sv. Tomažu. Duns Skot, kateremu navadno očitajo, da uči nasprotno, ker ga ne poznajo, s tem povsem soglaša, le z razločkom, da pojem moralno dobrega ali zla stopnjuje ali deli v tri vrste. Po njegovem nauku je najnižje moralno dobro — od katerega pa dobro loči takoimenovano fizično dobro — to, kar nam narekuje razum; obratno je moralno zlo. Tu torej povsem soglaša s sv. Tomažem. Višje moralno dobro je, če pride zraven še dober namen in dobre okoliščine. Če tega zadnjega ni, človeški dejj še ni slab, pač pa ni povsem moralno dober (complete bonus), je torej moralno indiferenten. Najvišje moralno dobro pa je, če je človeški dejj še zaslužen pred Bogom. Če tega ni, je človeški dejj lahko sicer moralno dober v prvi ali drugi stopnji, moralno indiferenten pa je z ozirom na tretjo najvišjo stopnjo. (II Oxon. d. 7 n. 11 nsl.)

Moralno indiferentno je torej to, kar abstraktno vzeto ni ne dobro ne slabo n. pr. hoditi, sedeti, biti bogat, biti ubog itd. Poudarjam abstraktno vzeto, to je, v kolikor svojo moralnost prevzema samo od predmeta. V konkretnem slučaju je pa dejj že moralno diferenciran, ne pa moralno indiferenten in moralnost se tu ne prevzema od predmeta, ampak od moralno odgovornega poedinca ali individua. V tej razliki tiči rešitev te dolgotrajne »črkarske pravde«.

Če v luči teh maksim čitam od dr. Ujčiča predlagano resolucijo za katoliški shod, se mi v resnici čudno zdi, kako jo more dr. Aleš Ušeničnik zagovarjati. Dotični stavek resolucije se glasi: »Dejstvo, da se nahaja večkrat velika množina materialnih dobrin v rokah ene osebe ali skupine, je sam ob sebi moralno indiferenten pojav.« Besede »sam ob sebi« značijo, da ima dr. Ujčič pred očmi bogastvo v abstraktnem pomenu, tako ga razumeva tudi dr. Aleš Ušeničnik (p. 70). Besede »nahajanje v rokah ene osebe ali skupine« pa pomenijo bogastvo v konkretnem pomenu. »Nahajanje« pomeni brez dvoma posedovanje. Če je torej dr. Ujčič hotel le ugotoviti, da bogastvo samo na sebi še ni nemoralno, kakor to predpostavljata dr. Aleš Ušeničnik, čemu je rabil besede: »v rokah ene osebe ali skupine«? Priznam, da so možni slučajji, ko poedinec poseduje bogastvo v abstraktnem pomenu besede, n. pr. če bi kdo spečemu beraču porinil v žep pest cekinov, ali ko bi kaka oseba med vojno podedovala bogatega Amerikanca, pa bi vsled vojnega stanja z dedščino ne mogla razpo-

¹ Theol. mor. I. 5 tract. praeamb. n. 44.

² Theol. mor. I, § 97.

³ Theol. mor. I, n. 93.

⁴ Manuale Theol. mor. I, n. 129.

lagati; toda po mojem mnenju dr. Ujčić ni mislil na take slučaje in če je, je-li možno take vrste posedovanje tudi v rokah cele »skupine«?

Naj si je torej rabil dr. Ujčić pojem moralne indifferenice v tomističnem ali skotističnem pomenu, v vsakem slučaju je stavek v resoluciji bil pogrešen. Če je hotel dr. Ujčić poudariti, da je bogastvo samo na sebi t. j. v abstraktnem pomenu moralno indiferentno, potem je bilo odveč dostavljati besede »v rokah ene osebe ali skupine«, ki so ravno zbudile opravičen sum, da gre tu za konkretno bogastvo. Če pa je hotel poudariti, da je konkretno bogastvo moralno indiferentno, bi bila to povsem zmotna trditev.

Dokler se namreč nahajanje materialnih dobrin pri poedincu ali skupini poedincev proglašajo za moralno indiferentno, nima ne delilna pravičnosti, ne ljubezen (miloščina) pri njem kaj opraviti, pač pa, ko postane fakt moralnega značaja. Zato je resolucija zbudila videz, kakor da hoče proglasiti neodvisnost kapitalističnega reda od moralnih principov. Kljub vsemu spoštovanju, ki ga gojim do priznanega strokovnjaka moralnega bogoslovja dr. Ujčića, velja tudi zanj rek: tantum valet auctoritas, quantum argumenta. In teh zadnjih, namreč dokazov tu ni.

Dr. Ušeničnik sam priznava: »Posedovati veliko množino materialnih dobrin je vsekako fakt moralnega značaja.« Vprašal bi ga, čemu potem pravzaprav ugovarja, saj to, in ničesar drugega nisem hotel ugotoviti v svojem članku. Nerazumljivo mi je, kar pravi dalje: »a vprašanje je, ali je ta fakt sam na sebi že zadostno določen, da je moralno dober ali slab. Prof. U. pravi da ne, in sv. Tomaž tudi«. To zatrjevanje se mi zdi odveč, ker nasprotnega nihče trdil ni. Čemu torej poudarjanje? Dr. Ušeničnik sam trdi, da je »konkretno kajpada ta fakt (posesti) po dejanskem odnosu k izvoru in k smotru moralno določen, moralno dober ali slab, a sam na sebi (t. j. abstraktno; op. avtorjeva) je še moralno nerazločen, indiferenten« (p. 70). Prav isto sem trdil jaz sam, kakor lahko vsakdo primerja v »S. M.« (p. 16). Usojal bi si tu vprašati visokospoštovanega oponenta: Proti kakšnemu kapitalizmu se mi pravzaprav borimo, proti konkretnemu ali abstraktnemu? Po mojem mnenju proti konkretnemu. Če se torej bojujemo proti konkretnemu kapitalizmu, je po mojem mnenju edino pametno, da katoliški shod zavzame istotako stališče proti konkretnemu kapitalizmu ter je zato vsaka resolucija, ki zatrjuje, da je bogastvo samo na sebi (t. j. abstraktno) indiferentno, za praktično življenje čisto brezpomembna. Kakšna etična smernica naj je zatrjevanje dejstva, da je bogastvo samo na sebi indiferenten pojav? Zato mi ni umljivo, kako more prof. dr. Ušeničnik trditi, da je ugotovitev tega dejstva, da je bogastvo samo na sebi (t. j. abstraktno) indiferenten pojav, nekaj, »na kar naj bi se tudi v socialni borbi po pravici ne pozabilo«. Imela bi ta ugotovitev pomen le, če bi kdo trdil in učil, da je bogastvo samo na sebi zlo, kakor so to učili manihejci. Za manihejce nas pa, kakor upam, vsaj dr. Ušeničnik nima in med Slovenci bo sploh najbrže težko katerega najti. Pač pa imamo nasprotno veliko ljudi ali, ako hočete, cel socialni razred, ki o etičnem pomenu posedovanja bogastva nima niti pojma ali ga noče imeti ali pa vsaj praktično tako ravna, kakor da se bogastvo moralnega reda absolutno nič ne tiče. Ako je torej hotel katoliški shod dati kako res praktično smernico glede bogastva, bi se morala glasiti: »Vsako bogastvo v rokah ene osebe ali skupine je dejstvo moralnega značaja«, ne pa tako, kakor je predlagal dr. Ujčić. S tem bi se bilo vsem zabičalo, da imajo z bogastvom tudi moralne dolžnosti, ki so izražene v zapovedih delilne pravičnosti in ljubezni.

Rad priznavam končno, da je možno gledati na bogastvo tudi kot na fizično bitje in da v tem slučaju nima z moralnim redom nobene zveze, kakor to poudarja dr. Josip Turk (Vzaj. 14), vendar se mi zdi ta ugotovitev povsem brezpomembna za našo diskusijo, ker na to sigurno ni nihče mislil, ne msgr. dr. Ujčić,

ne jaz, ne kdo drugi; sicer pa vsakdo ve, da je n. pr. v tem smislu bogastvo enako moralno indiferentno, kakor n. pr. kup kamenja.⁵

Povsem nerazumljivo je radi tega, kako more pisec (Vzaj. 1) pobijati trditev, da je bogastvo zlo (positive malum). Saj tega nihče trdil ni. Iz tega, da kak dej ni moralno indiferentno, sledi le, da je moralnega značaja, da je lahko dober ali slab, in da je podvržen moralnim načelom, kakor n. pr. v našem slučaju načelom delilne pravičnosti, ljubezni itd. Vse citate, ki jih pisec navaja v obrambo bogastva, lahko tudi jaz podpišem, saj sem vendar v »Socialni Misli« (pag. 16) izrecno rekel, da so naravne dobrine, ki so namenjene v to, da jih človek poseduje, dobre (podčrtano že v »Soc. M.« 16). Pisec tu brani to, kar nihče napadal ni, kar se mi ne zdi prav.

Moti se torej pisec Vzaj., ko predpostavlja, da se bojujemo za »monastični ideal« in da zahtevamo, naj »katoliški shod izdeluje resolucije za redovnike« (Vzaj. 3). Dobro nam je namreč znano, da je uboštvo le evanĝeljski svet, le pot k popolnosti, ne pa cilj ali ideal. Ideal namreč ali cilj je redovnikom in neredovnikom skupen, prav kakor uči dr. Ujčić: »Vsak vernik, bodisi in saeculo ali pa in religione, je poklican k popolnosti.« (Boĝ. Vestnik IV., 1924, pag. 66.) Sredstva so seveda različna. Eno izmed teh je prostovoljno uboštvo, ki ga obljubijo redovniki, katerega pa nikomur ne usiljujejo, najmanj katoliškemu shodu, ker pač vedo, da so sveti le sredstvo in ne cilj višjega krščanskega življenja. Temu slično sredstvo je boj zoper mamonizem — katerega otrok je moderni kapitalistični družabni red — katero sredstvo pa mora uporabljati vsak kristjan, tudi neredovnik. Slični sta si ti dve sredstvi v tem, da prvo povelečuje uboštvo naravnost, direktno, drugo pa indirektno, s tem, da pobija mamonizem ali pohlep po bogastvu. Ta sličnost je najbrže privedla pisca do ideje, da se bojujemo za monastični ideal in da negiramo bogastvo, kar seve ne odgovarja resnici.

Da je pa boj proti mamonizmu res potreben slehernemu kristjanu, je jasno razvidno iz nauka sv. očetov.⁶ Tako piše sv. Iv. Zlatoust: »Če bi bilo dobro imeti zlato, bi ga bil Kristus pač dal svojim apostolom, ki jim je podelil neizrekljive dobrine, zdaj jim pa tega ne samo ni dal, ampak celo prepovedal imeti. Zato se Peter ne samo ne sramuje, ampak celo postavlja z uboštvom, rekoč: Srebra in zlata nimam.« (Hom. 90, alias 91, n. 4.) — »Povej mi,« piše isti svetnik, »odkod je tvoje bogastvo? Od koĝa si je dobil? Odkod pa oni? Od starega očeta, praviš, od očeta. Boš li mogel iti v svojem rodovniku tako daleč nazaj, da bo ta posest postala pravična? Ne boš mogel, nasprotno, njen izvor tiči gotovo v kaki krivici. Zakaj? Zato, ker Boĝ ni enega človeka od početka bogatega ustvaril in drugega ubogega, tudi ni temu pokazal veliko zakladov, one pa oviral, da si jih poiščejo, ampak vsem je dal isto zemljo v posest. Odkod imaš torej ti, ko je ona vendar vsem skupna, toliko oralov zemlje, tvoj bližnji sosed pa niti grude?« (In ep. 1 ad Tim. hom. 12, 4.) — In spet drugje pravi:

⁵ Da bo izključeno vsako nadaljnje nesporazumljenje, naj navedemo kratko vsebino dosedaj slovensko povedanega še latinsko: *Dantur actus humani indifferentes ex sua specie, i. e. qui abstracte considerati neque sunt moraliter boni neque moraliter mali. Ratio est, quia actus humani abstracte considerati desumunt moralitatem suam ex solo obiecto.* »Si ergo loquamur,« ita s. Thomas (De malo q. 2, a. 5) »de actu morali secundum suam speciem, sic non omnis actus moralis est bonus vel malus, sed aliquis indifferentens.« — *Nullus est necesse potest actus indifferens in individuo. Ratio est, quia quoties homo deliberate agit, tenetur agere ut homo, i. e. secundum rationem.* Fusius s. Thomas (S. th. 1, 2, q. 18, a. 9.) Upam, da bo stvar sedaj jasna tudi dr. Josipu Turku. Opazka »več ljubezni« bi bila bolj na mestu, če bi bila naslovljena na pisca »Vzaj.« (1923, p. 73), kjer isti dvomi nad pristnostjo krščanskega prepričanja, tistih, ki drugače mislijo o vprašanih, ki še davno ne tvorijo predmeta verskih resnic.

⁶ Prim. s tem: Dr. Ignaz Seipel, Die wirtschaftsethischen Lehren der Kirchenväter. Wien 1907; Otto Schilling, Reichthum und Eigentum in der altkirchlichen Literatur. Freiburg i. B. 1908.

»Če bi bilo možno kaznovati bogataše, bi videl, da bi bile ž njimi napolnjene vse ječe. Toda poleg vsega drugega zla ima bogastvo še to zlo v sebi, da obvaruje grešnike pred kaznijo.« (Super epist. ad Hebr. serm. 2.) — Tako piše sv. Avguštin: »Ničesar ni, kar bi bogastvo v taki meri rodilo, kakor napuh. Vsako sadje, vsako jedro, vsako žito, vsako drevo ima svojega črva. Črv bogastva je napuh.« (Serm. 61, c. 9, n. 10.) — Tako piše opat Gaufrid: »To je glavni vzrok, zakaj naj bežimo pred bogastvom, ker ga človek komaj ali sploh ne more imeti brez ljubezni.« (Declam. de coll. Simonis cum Jesu ex S. Bernardi serm. coll. II, n. 2.) — Tako piše Tomaž Kempčan: »Gorje tudi bogatinom, ki imajo svojo tolažbo že na zemlji: zato bodo, ko bodo reveži vstopili v nebeško kraljestvo, bogatini ostali zunaj, tuleč.« (De imitatione Christi, lib. III, c. 58.)

Sicer pa bodi dovolj. Pisec »Vzaj.« lahko vzame v roke kateregakoli asce-tičnega pisatelja (in po mojem mnenju so ti za spoznavanje pravega duha krščan-ske misli in življenja še bolj merodajni nego zgolj spekulativni filozofi) in našel bo povsod isti nauk potrjen. Zato mi je v resnici nerazumljivo, kako nam more pisec tako zameriti obsodbo kapitalizma, ki po našem skromnem mnenju ni drugega kakor plod v krščanstvu vedno obsojanega mamonizma ali pohlepa po bogastvu! Poudariti je seveda treba, da bi nedvomno pisec »Vzaj.« lahko navedel še veliko število avtorjev starega ali srednjega veka za bogastvo in jaz obratno. Toda s tem se rešitvi vprašanja ne bi prav nič približali, ker tedaj vsled malega števila ljudi, fevdalnega sistema, dobro razvitega cehovstva in drugih srečnih okoliščin, vsled katerih velika posest ni imela takšnih socialno zlih posledic kakor danes in je bila striktno obvezana za podložnike primerno skrbeti, to vprašanje izdaleka ni bilo tako pereče, kakor je v našem veku. O tem vprašanju, ki nas bo morebiti vedlo do razjasnenja pravega problema — drugače nego šolska teza o »indiferenci bogastva na sebi« — nameravam v tej reviji razpravljati še dalje.

STANJE LJUDSKO-IZOBRAŽEVALNEGA DELA MED SLOVENCMI.

Ignotus:

Ljudska univerza v Mariboru.

Na anketi, ki se je bavila z ustanovitvijo Ljudske univerze v Mariboru, je nekdo omenil, da »potreba že dolgo leži v zraku«. Toda o tem, kaj je in kaj ni Ljudska univerza, ni nihče predolgo ugibal. Prevladovalo je mnenje, da je navadno društvo, ki se od drugih društev razlikuje zgolj po programu; njegov namen je, prirejati javna ljudskoizobraževalna predavanja. V dneh, ko je vprašanje dozorevalo, je g. univ. prof. dr. Ozvald predaval v Soc.-ped. krožku o pravem pomenu ljudskih visokih šol. Izjavil se je proti takemu tipu, kot so ga imeli pred očmi oni, ki so v Mariboru snovali Ljudsko univerzo. To pa je vplivalo le v toliko, da so nekaj časa diskutirali o pravem in nepravem tipu ljud-

Na tem mestu začenjamo z objavo pregleda o delovanju in smotih ter razvoju onih slovenskih kulturnih organizacij in naprav, ki imajo namen prosvetljevati široke ljudske sloje. V ta namen smo se obrnili na vse količkaj pomembne organizacije brez razlike in objavljamo tozadevna poročila po vrsti, kakor so nam bila vposlana. Sestavljena so od oseb, ki v dotičnih organizacijah aktivno sodelujejo in jih najbolj poznajo. Namen, ki ga s tem zasledujemo, je ta, da dobi naša javnost kolikormogoče izčrpen in točen pregled o delu, ki se na polju ljudske izobrazbe vrši med slovenskim narodom, in da organizacije same svoje delo medsebojno primerjajo. Opomba uredništva.

skega vseučilišča, navsezadnje pa je bilo dne 18. januarja 1922 ustanovljeno društvo za prirejanje javnih predavanj.

Bila je in je še danes tendenca, da postane Ljudska univerza nekaj več kot predavalnica slučajnih predavateljev o slučajnih predmetih. Toda praktične razmere so zahtevale kompromisa. Zmagalo je mnenje: boljše nekaj kot nič. Nesporno bi bili uspehi daleko večji, če bi Ljudska univerza nudila stalnim obiskovalcem harmonično in enotno obdelano snov, podano po izvestnih pedagoških načelih, snov, ki ne bi zaposlevala zgolj intelekta, ampak bi tudi vzgojevala srce in voljo. Tako ljudsko vseučilišče bi bilo šele vredno svojega pomena, le ono bi dajalo podlago enotnemu, harmoničnemu svetovnemu nazoru, vzgoji res izobraženih ljudi.

Toda za izvršitev takega programa ni bilo in še danes ni lokalnih pogojev. Mariborska ljudska univerza se tedaj ne da voditi po nikakem že v naprej določenem in prevdarjenem programu (učnem redu!); nima tudi tendence, dajati svojemu občinstvu temeljev tega ali onega svetovnega nazora in iz njega izviraajoče socialno-etične ali politične orientacije. Njeni predavatelji so tako heterogeni kot sama snov njih predavanj. Vendar pa bi ji delali krivico, če bi ji zavoljo tega odrekli pomen in izvestne uspehe. Mnenja sem z A. Wernerjem (»Praktische Philosophie«), da imamo danes vendarle še premalo izkušenj, da bi mogli ustvariti tak tip ljudskega vseučilišča, ki bi docela ustrezal vzgojnim nalogam in praktičnim zahtevam.

Predvsem je treba poudariti, da je težko dobiti predavateljev, ki bi sami znali izločevati mrtev idejni balast in ga nadomeščati z duševnim okrepcilom, ki bi »človeka bolj usposabljal za življenjski boj« (Werner). Predavatelji — to je bil poglavitni problem mariborske Ljudske univerze, če že govorimo o problemih. Včasih je bilo treba predavatelja takorekoč »za lase privleči«, samo da so bila predavanja kolikor mogoče redna. Nedvomno slaba stran pravega ljudskoizobraževalnega dela!

Ako pa pregledamo seznam predavanj v treh »semestrih« od januarja l. 1922. do januarja l. 1924., vidimo, da je Ljudska univerza nudila vrhu prav obilnega intelektualnega znanja (z balastom vred) tudi dokaj pobud za notranje življenje, za srčno kulturo. Marsikateri delavec, mali uradnik in drugi človek skromne šolske izobrazbe in načitanosti je prinašal z njenih predavanj dokaj impulzov za nadaljnje samoizobraževanje, za čitanje knjig in razmišljanje o rečeh, ki so začele dolbsti v njegovo notranjost.

Ni se kajpada čuditi, da so bila nekatera predavanja bolj, druga manj obiskovana. Odločevala je popularnost snovi, vabil je naslov, včasih tudi predavateljeva oseba. Najbolj so bila obiskovana zgodovinska in medicinska predavanja, izjemoma tudi nekatera literarna. Njih povprečen obisk lahko cenimo na 150 slušateljev. Obisk ostalih predavanj je bil navadno manjši (80—100). Ker Ljudska univerza ni bila učilišče, vzgojevališče s smotrenim programom in z ožjo zvezo med učitelji in slušatelji, se ni ustalil krog njenega občinstva. Ni zrasel kader ljudi, ki bi stalno zasedali njene večere, ali pa je vsaj njih število sila skromno. Po prvotnem obisku je bilo soditi, da bo ta kader tvorilo delavstvo. Toda h koncu prvega »semestra« je zanimanje padlo. Nekatera predavanja so bila razumljiva zgolj slušateljem s širšo naobrazbo. A tudi teh je prihajalo malo.

V času od januarja 1922 do januarja 1924 je bilo 80 predavanj, — med temi dva specialna tečaja (prvi iz kemije, drugi iz elektrofizike). Zaradi preglednosti jih razdelimo v literarna, zgodovinska in narodopisna, politično-socialna, medicinska in naravoslovna, filozofično-vzgojna, narodnogospodarska in razna. Omenjena pa naj bodo le važnejša:

Literarnih je bilo po številu največ. Tako so bila predavanja o narodnem pesništvu (dr. M. Kovačič), o Zupančičevi »Dumi« (dr. M. Kovačič), o ruski

literaturi zadnjih 150 let (prof. Bostunič), o Tagoreu kot umetniku (inž. Kukovec), o novejši srbski poeziji (A. Skala) in druga. Posebnost so bili takozvani literarni večeri. Posvečeni so bili zdaj župančičevi poeziji, potem Cankarju (čitanje njegove najznačilnejše proze, čital takratni režiser Nar. gledališča Milan Skrbinšek) itd. Literarne večere je vodil prof. Fava.

Od zgodovinskih in narodopisnih naj omenim: O naselitvi Jugoslovanov na sedanjem ozemlju (M. Pirc); O zgodovini Maribora (dr. Medved); O islamu (E. Šimnic); Ilirsko gibanje (dr. Pivko); Zgodovinski spomeniki na Pohorju (dr. Fran Kovačič); Izza časov celjskih grofov (dr. Fr. Kovačič); O lužških Srbih (Dj. Džamonja).

Socialnih in političnih ni bilo veliko, dasi so jako aktualna. Predavatelj se mora omejiti na teoretično razmotrivanje, ker Ljudska univerza nima ne smeri ne tendence. Važno predavanje je bilo: »Predpogoj za rešitev socialnega vprašanja« (dr. Fr. Kovačič), od drugih predavanj te panoge omenjam: Razvoj demokracije (B. Borko); O politiki Anglije na vzhodu in v Rusiji (prof. Bostunič); Tagorejeva kritika evropskega nacionalizma (inž. Kukovec); Morala v politični zgodovini (I. Fava); Evropa pred vojno in po vojni (B. Borko); Politično naziranje antike (I. Fava). Posebno zanimivo je bilo predavanje o Rusiji, 2 večera (inž. Kukovec).

Medicinska in naravoslovna predavanja so — kot omenjeno — zelo zanimala, a so bila redka. Tako so bila predavanja: Kako se človeško telo brani zoper bolezni (doc. dr. Matko); O glivicah (dr. D. Bleiweis); Ob jubileju Pasteurja (dr. Fr. Toplak); O sugestiji in hipnozi (prof. Fava). Tečaj o kemiji je vodil prof. Pirnat. Iz elektrofizike pa je priredil 6 predavanj prof. Pečovnik.

Dokaj številna so bila filozofična in splošnovzgojna predavanja, med temi: Tehnika in kultura (inž. Kukovec); Individualizem v Ibsenovih »Strahovih« (inž. Kukovec); O mehanizmu duševnega življenja (I. Fava); O psihologiji branja (I. Fava); O Tolstojevih nazorih (I. Fava); Snovna obdelava Tolstojeve »Spovedi« šest večerov (I. Fava); O psihoanalizi (A. Skala) i. dr. Seveda je pojem »filozofičen« mišljen zelo široko, kar je razvidno že iz naslovov v to panogo vzetih predavanj. Posebnost je bila: diskusijski večer o filozofiji, ki bi se imel po prvotnem načrtu ponavljati. Toda že prvi večer je pokazal, da je to brezplodno, ker sta takoj trčila zastopnika dveh nazorov, ki sta si dajala z argumenti, a 90% slušateljev ni imelo niti osnovnih pojmov iz filozofije.

Narodnogospodarskega značaja so bila predavanja: O bankovcih (dr. Juro Jan) in o Borzi dela (I. Stabej) ter deloma tri pomorska predavanja zagrebškega pomorskega publicista R. Crnića o važnosti morja in pomorstva.

Izmed raznih naj omenim jezikoven poduk »O napakah v slov. govoru« (prof. G. Majcen), predavanje o hoji na Vezuv (dr. Medved), o vtisih iz Albanije (dr. Šmiderl), o svetovnem jeziku (A. Knez) i. dr.

Finančna stran je krita s podporo mestne občine (ki daje zastoj prostor, svečavo in kurjavo ter denarno subvencijo), s članarino in darovi. Seveda je vstop k predavanjem popolnoma prost; društveno članstvo je zgolj formalnost. Prvi dve leti je bil predsednik društva Ljudska univerza župan V. Grčar, tačas pa je inž. Kukovec. Spiritus movens je pa prof. I. Fava. Da si bomo na jasnem, še to: V odboru so zastopane vse stranke.

X. Y.:

„Svoboda“.

Splošna delavska izobraževalna zveza »Svoboda« je nastala v letu 1913. po razpustu »Vzajemnosti« vsled znanega Iv. Cankarjevega predavanja.

»Vzajemnost« in enako nje naslednica »Svoboda« sta bili ustanovljeni v svrhu vsestranskega izobraževanja delavstva, zlasti delavske mladine v smislu

socialističnih idealov. V njej je danes včlanjeno delavstvo najrazličnejših socialističnih struj. Ustanavljanje knjižnic in čitalnic, izdajanje leposlovnih in poučnih listov, prirejanje predavanj, razgovorov in članskih sestankov, prirejanje izletov, zabavnih večerov, poučnih tečajev, učenje jezikov, gojenje glasbe in petja ter prirejanje koncertov, glasbenih večerov in podobno, gojenje športov, kakor: telovadbe, turisticke, nogometa, lahke atletike, plavanja i. dr., prirejanje gledaliških predstav in recitacijskih večerov: vse to spada v delokrog izobraževalnega dela »Svobode«. Izpopolniti pomanjkljivo šolsko vzgojo in dati delavstvu po trudopolnem delu razvedrila: to je namen »Svobode«, ki ga tudi izvaja.

Trideset podružnic »Svobode« po Sloveniji deluje potom svojih odsekov za izobrazbo delavstva. Odseki posameznih podružnic so združeni v svrhu lažjega dela v podzveze, ki so faktično odseki centralne zveze in katerih sedež je v Ljubljani. Danes obstojajo: telovadna, knjižnično-kulturna, dramatična, glasbena in abstinentna podzveza. Športni odseki so v sestavu telovadne podzveze. Članstva šteje »Svoboda« okoli 3000, upati pa je, da bo »Svoboda« v tem oziru v kratkem času še napredovala.

Telovadna podzveza, utemeljena v Mariboru 30. junija t. l., šteje 15 odsekov, nazvanih »Delavske telovadne enote«. Te enote so priredile v l. 1922. nastop na Jesenicah in v Celju za I. Vsedelavskega zleta, v l. 1923. pa poleg več manjših II. Vsedelavski zlet v Mariboru (nastopilo nad 300 telovadcev), okrožna zleta v Šoštanju in v Hrastniku (po 150 nast.) ter akademijo v Trbovljah. Vsi ti nastopi, zlasti pa zadnji, so kazali že precejšnjo sigurnost telovadcev. In enote faktično delujejo šele tretje leto. Prvi početki gibanja so bili v l. 1919. Podzveza je pristopila kot član h češkoslovaškim D. T. J. v Pragi. S tem si je dobila precejšnjega podpornika na zunaj in znotraj. V zvezi z enotami omenjam še nogometne odseke, ki morajo vsled ukaza Jugoslovanskega nogometnega saveza delovati kot samostojna društva, vendar ostajajo še vedno v zvezi »Svobode«.

Knjižnično-kulturna podzveza se dandanes bavi skoraj le s knjižnicami. Teh je 16 in imajo okrog 8000 knjig. Centralna ljubljanska knjižnica ima nad 4000 knjig; od ostalih pa prednjačite trboveljska in jeseniška, ki imata vsaka nad 500 knjig. Naše knjižnice obsegajo večinoma razne leposlovne knjige in članstvo tudi najraje po njih posega. Posebno velja to za razne prevode (Dumas: Grof Monte Christo, Hagard Roža sveta, Dama s kamelijami itd.). Izmed pristnih slovenskih del pa naj omenim le starejše pisatelje (Kersnik, Jurčič, Stritar) in pa nekaj mlajših, kakor Murnika, Pugelja, Vlad. Levstika itd. Kjer se pa nahajajo naše podružnice v industrijskih centrih (na Jesenicah, Trbovljah, Mariboru, Ptuj, Ljubljani), posega delavstvo tudi po raznih znanstvenih delih iz svoje stroke, poleg tega pa je istotam tudi veliko zanimanje za knjige, ki obravnavajo razredna politična in kulturna vprašanja. Nekateri odseki prirejajo tudi predavanja in recitacijske večere, v l. 1922. se jih je vršilo 50.

Dramatična podzveza vzdržuje dramatične odseke in jim nudi vsa pojasnila, ki se dramatične tičejo. Dramatičnih odsekov je 20, zlasti agilni so oni na Viču, Trziču, Guštanju, Jesenicah, Trbovljah in Črni. Dramatičnih prireditev l. 1922. je bilo do 150. — Opozarjam še na knjižnico dramatične podzveze, koje delni seznam glej v »Kresu« l. II., št. 1. in 3.

Glasbena podzveza je zveza pevskih, godbenih, tamburaških in podobnih odsekov. Ti odseki obstojajo skoro pri vsaki podružnici; deluje jih pa uspešno 20. Vsem prednjačita mešani pevski zbor v Mariboru pod vodstvom profesorja Hladkega in tamburaški zbor na Viču pod vodstvom Štef. Lehpamerja. Spominjam le na koncert in tekmovanje pevskih zborov »Svobode« na predvečer II. Vsedelavskega zleta v Mariboru. Tudi glasbenih prireditev je bilo v l. 1922. nad 50.

Kot svoje glasilo je izdajala »Svoboda« v l. 1919. in 1920. družinski list »Svobodo«, v l. 1921—22. in 1923. pa »Kres«, ki je žal prenehal. »Svobodina«

izdaja so tudi J. Suchege »Staroindijske bajke, basni in pravljice«. Danes je glasilo »Svobode« strokovni list »Delavec«.

Lastnih domov »Svoboda« sicer nima, kajti slednji so last delavskih zadrug, toda vsi so »Svobodi« na razpolago za razne dramatične igre in pa telovadbo. Tako so ti domovi: Zadružni dom v Spodnji Šiški, delavski dom na Jesentcah, delavski dom v Trziču, delavski dom v Trbovljah, delavski dom v Hrastniku, Ljudski dom v Mariboru in Zadružni dom v Prevaljah.

Poleg »Svobode« pa obstoja po Gorenjskem in Štajerskem še precej delavskih pevskih in športnih društev, ki jih bo skušala »Svoboda« v najkrajšem času priklopiti svoji zvezi tako, da bodo v »Svobodi« združeni vsi in bodo lahko delali.

Pregled.

Cosmopolita:

VSESLOVANSTVO.

(Ob priliki besarabskega vprašanja.)

I.

Tisti možje, ki so v prvi polovici 19. stoletja po vplivu francoske revolucije, osvobodilnega pokreta proti Napoleonu, krščanščanske romantike, nemškega idealističnega medroslovja in svobodoumniških prevratov tistih let vžgali med slovanskimi rodovi plamen narodne samozavesti, iskali slovanskega bistva, ga naivno idealizirali, stavljali slovanstvu visoke človečanske naloge in se trudili, da poderejo kulturne in politične stene med slovanskimi plemeni, so bili gotovo najboljši predstavitelji slovanske rase. Njihovo prizadevanje je bilo vseskozi zgrajeno na idealistični podlagi in skupne crte njihovega nazora, naj so bili Rusi, Poljaki ali Čehi, dokazujejo bolj nego vse drugo, da je slovanska rasa kljub svoji silni medsebojni politični razklanosti in kulturni diferenciaciji nekaj v jedru enotnega. Naj je razdalja med skrajnimi zapadnimi in skrajnimi vzhodnimi vejami slovanstva še tako velika in kaže naravnost polariteto, podlaga je skupna, naj se da še tako težko opredeliti. Skoro istočasno se genij slovanskih rodov javi v celi vrsti velikih pesnikov in mislecev od Peterburga do Prage in Zagreba ter Ljubljane, predmeti njihovega umetniškega stvarjanja so isti, isti so njihovi ideali, isti je duh, ki jih preveva. Nikoli popreje in nikoli pozneje ni bilo slovanstvo tako solidarna duševna celota, Ruski in poljski misleci so vzajemno gradili isto stavbo, medtem ko sta si oba naroda, gnana od tuje nasilniške volje, stala nasproti kot najhujša sovražnika, in češki ter jugoslovanski pesniki so povzeli kot daljni odmev to gibanje, zaslutivši, da spadajo k isti veliki enoti. Cilj teh velikih umov je bil morebiti res utopija, nedosežno visok in neskončno daleč in kakor vsak tak ideal samo približno dosegljiv — če sploh —;

toda takratno zbližanje najboljših sinov raznih slovanskih rodov ni bila utopija, tista vzajemnost je bila fakt, globoka sorodnost njihovih umotvorov neutajljivo dejstvo — najlepša vtelesitev skupne slovanske misli v svetovni zgodovini. Puškin opeva Rusijo, Mickiewicz Litvo, Gogolj Ukrajino, Slowackij in Towianski pišeta svoje vesoljstvo obsegajoče vizije, Aksakov išče političnih in kulturnih temeljev slovanstva, Čelakovskij posnema. Dolga vrsta imen, eno sijajnejše od drugega, ki jih poznejša ne dosega več ne po vseobsežnosti njihovega zamisla, ne po visokosti poleta, ne po pristinosti čustvovanja. Vendar, kadarkoli ta misel blebi in ugaša, so navadno Rusi, ki jo obnavljajo, bude in skušajo dovršiti. Masaryk, najzapranejši po rodu in izobrazbi, vendarle svoje najgloblje misli zajema iz njih in čar njihovega duha ga veže tudi, kadar skuša razčlenjati njihove tvorbe s svojo ostro kritiko.

II.

Ta vseslovanski zamisel je kajpada silno kompliciran stvar, ima pa en, določen vodilni motiv. On je vseskozi občečloveški, najmanj ekskluziven izmed vseh, najbolj obsežen; je pa kljub vplivom iz Nemčije in ostalega sveta tudi čisto samobiten. Njegovo sorodstvo z Dantejem, če hočete, s Schellingom in Fichtejem, s krščanskimi romantičnimi Francozi, je notranje in ne posnetek. To vseslovanstvo ni nobeno naspotje drugim nacionalnim kulturnim idealom, marveč jih obenem dopolnjuje obenem pa se usovršuje ob njih. Naš Prešeren ga je v znani zdravici pregnantno izrazil. Človeštvo je — tako vsi ti Slovani — po božjem zamislu moralna ljubezenska enota. Nasilje, država zgolj zunanje avtoritete, socialna neenakost in nacionalni antagonizmi so odpad od ideala. Tudi življenje narodov, držav, celote mora voditi ethos kakor posameznikovo. Kot najbližjo temu družabnemu idealu slikajo slovansko kmetiško zadrugnost. Vsem je zoprn mamozem, veleindustrializem, velemestnost, racionalistično-

tehnična civilizacija, zapadni parlamentarizem od denarja vodene buržuazije. Res da vladajo med posameznimi predstavitelji tega nazora velike razlike, ki se v Rusiji izražajo v nasprotju med slovanofilsko in zapadnjaško strujo, toda to so slučajni, drugotni pojavi, usledine in naplavine enega samega mogočnega toka. Naj se Aksakov in Solovjev še tako razlikujeta glede samodržavja, stališča napram Poljakom ali katoliški cerkvi, v tem sta edina, da vladaj ljubzenska vzajemnost med narodi; razlika je zgolj v sredstvih. Vsi oznanjajo svobodo in se bore proti tiranstvu, dvojni morali, ponizanju človeške osebnosti kot golega sredstva za cilj; vsi obojajo nasilovanje narodov, edinovladje enega samega razreda ali rase, pa naj bo tudi slovanska; vsi hrepene po svobodni federaciji svobodnih narodov in vidijo oviro za uresničenje tega zamisla v vladohlepu posameznih dinastij, družabnih kast, denarnega mogotstva. To ni ideal, ki bi ne bil lasten tudi drugim narodom; on je samo v teh Slovanih najbolj izražen in le v tem vidijo ti misleci odlično nalogo slovanstva, da mu pripomore do splošne veljave v človeštvu. Politična združitve slovanstva jim je ali drugotnega pomena, zgolj nujna posledica kulturnega osamosveščanja slovanskih rodov v smislu imenovanega vesoljnega poslanstva, ali pa se jim zdi sploh nemogoča, če ne celo nepotrebna. Kajti če se človeštvo prešine z idejo ljubzenskega bratstva in koberacije, potem ko se osvobodijo civilizacije kapitalističnega osvajanja po geslu »sacro egoizmo«, postane ta problem sploh odveč. To je pristno vseslovanstvo, ki se je pozneje silno izpačilo.

III.

To vseslovanstvo so skušali udejati ruski carji svojim posebnim političnim ciljem, utrditvi romanovske dinastije, absolutistični birokraciji in zavojevanju neruskih narodov na zapadu, vzhodu in jugu. Precejšen del ruske družbe je sledil temu toku in tudi zapadni Slovani so se oklenili tega reakcionarnega tipa vseslovanstva, na čelu jim Karel Kramář. S pomočjo ruskega carstva so si obetali osvoboditve od nemštva, deloma po »pristno krščanskem«¹ državnem pravoslavju tudi od katolištva, mislili na popolno zavojevanje, če ne celo na poslovanjenje ogromnega muslimanskega sveta, sanjali o nasilnem političnem in gospodarskem gospodstvu nad svetom, potem ko bi ruski car »strel britansko kolonijalno državo. Ta državni zamisel se je opiral na rusko plemstvo, pravoslavno cerkev, del veleburžuazije ter si seveda prizadeval ustvariti predvsem ogromno armado in sklepal najrazličnejše alijanze z zapadnim velekapitalom. Boljši del ruskega razumnštva in naroda pa temu ni sledil. Pristno slovanstvo se je preobrazilo v socializmu Hercena, kneza Krapotkina, Bakunina, Mihajlovskega, v poznejših ruskih marksistih, v tolstojstvu, v

najraznovrstnejših družabnih sistemih in revolucionarnih pokretil v svojevrstno obliko, iz katere odseva skozi omrežje z zapada posnetih teorij ista vzhodnoslovanska, to je gotovo praslovanska miselnost, kakor n. pr. iz obeh navidez-reakcionarjev Gogolja in Dostojevskega. Od djekabristov, to je od Aleksandra I. do današnjih boljševikov se vleče skozi vsa ta prizadevanja kakor rdeča nit misel o federaciji vseh narodov sveta na podlagi čim več in čim bolj svobodnih samoupravnih edinic, zadržnega gospodarstva, na minimum dovedenega gospodstva enih nad drugimi, čim enostavnejše stanovske razčlenbe, prevlade moralnih faktorjev nad juridično uredbo in nekega zgolj z duhovnimi sredstvi dušo preobražajočega krščanstva. Čisto jasno se te smerice spoznajo tudi skozi ateistični komunizem boljševikov in prvo poglavje ustave sovjetske federativne republike, kjer se vabi ves svet, da se zbere okoli Rusije, bi bil lahko napisal največji slavjanofil pristnega vsečlovečanskega kova.

Carski lazi-panslavizem je doživel enak polom kakor prusko vsenemštvo. Na vzhodu mu je zadal prvi pogubni udarec Japonska, na zapadu je postal igrača v rokah francoskega in angleškega imperializma, in ko se je skušal izviti iz njunega objema, so mu zažgali hišo z revolucijo; kmetске in delavske mase, ki so bile izkrvavele za Francijo, da ne bi je strle železne nemške divizije, so pa postavile Rusijo na njeve noge. Odslej se Rusija razvija čisto po svoje, ločena od zapada, po zamislu svojih socialnih ideologov, še nikoli tako svobodna, bodisi od domačega tiranstva dinastije, plemstva in buržuazije, bodisi od tujih osvajačnih sil, naslonjena zgolj na muzika in delavca ter maloštevilno, toda skrajno delavno in neusmiljeno dosledno inteligenco. Ločena pa je Rusija tudi od zapadnega slovanskega sveta. Pa ne samo to — v zapadnih slovanskih državah, ki so danes razumene vse povečane, oziroma osvobojene, ima Rusija danes svoje nasprotnike.

IV.

To je pač kruta ironija na vseslovansko idejo, da si večje ni mogoče predstavljati. Ko so carji vihтели bič nad lastnim narodom in tlačili največji slovanski narod, so se zapadni Slovani — z izjemo Poljakov in nekoliko prosvetljenih glav — z oficielno Rusijo bratili, sanjarili o vzajemnosti vseh Slovanov in slovanskem svetovladju po vzorcu zapadnega velekapitalističnega imperializma, danes, ko je ruski narod v resnici sam svoj gospod in na vzhodu ter zapadu zasleduje svoj politični in socialni zamisel, stoje zapadni Slovani popolnoma pri strani, ako Rusije naravnost ne ovirajo in pomagajo nasprotnikom slovanstva. Vzroki ležijo na dlani. Ideja kulturne vzajemnosti slovanstva se ni zasidrala globoko v duše, Slovani so ostali napram glasovom iz dna lastne duše

gluhi, so se v svoji pasivni vzprejemljivosti vedno bolj prilagodevali zapadnjaštvu v slabem pomenu te besede, in vsa vzajemnost je ostala takorekoč goli literarni pojav, politiki pa so po potrebi z njo plašili nemštvo. Ob svetovni vojni so Slovani enostavno prešli iz sfere nemškega območja v sfero francoskega in angleškega. Slovanska ideja je pri osvobojenju slovanskih narodov igrala minimalno vlogo; deloma so se osamosvojili po srečni konstelaciji slučajnih zunanjih okoliščin, deloma po preračunanim načrtih zunanjih sil, deloma po večalimanj spretnem izrabljanju konjunktur; eni so se mogli sklicevati bolj na politične borbe in napore prošlosti, nego na malo slavno sedanjost; drugi so bili čisto razcepjeni ali je delala zanje peččica inteligentov v emigraciji, povečini slabo medseboj zvezanih in brez opore doma; moralo se je često igrati z dvojnimi kartami; smotrenosti je bilo malo; množica ni bila za svobodo pripravljena in dozorela; v nove države so se prevzele vse pasive preteklosti. Te države so se razmejile in sestavile po najrazličnejših obrazovalnih principih, kakor je godilo velikim silam, nasprotstva med slovanskimi plesemi so se le poglobila in so se ustvarile zveze z neslovanskimi narodi proti slovanskim, da se na ta način nastala državna ozemlja zavarujejo. V slovanskih državah imamo slovansko iredento ali pa velika trenja med posameznimi plesemi in veliki antagonizem med slovanskimi državami-sosedami. Naravnost fatalno pa je razmerje, ki se je ustanovilo med zapadnimi Slovani in Rusijo.

Zapadne velesile so Rusijo vseskozi samo grdo izrabljale. V svetovni vojni jim je pomagala vzdržati strahoviti pritisk germanškega navala in sama poslala svoje najboljše sinove na francosko fronto, dočim so bili zavezniki zelo skopi in niso gledali na ničesar drugega kakor da jo na ta ali oni način prikrajšajo. Revolucijo, ki so jo sami pomagali zaneti, so potem izrabili na najbolj samogolten način, pospešujoč vsako gibanje, ki bi veliko Rusijo razcepilo in odkrhlo od nje ozemlje za ozemljem, da položijo nanj svojo roko. Borba proti komunizmu je Clemenceau-u, Lloyd Georgeju in Wilsonu služila zgolj za dobrodošlo pretvezo, da Rusijo razčlenijo in podjarmijo velikemu kapitalu antante. Pri izvajanju tega načrta so pomagali tujim velesilam deloma hote, deloma ne hote razun dela ruske inteligence zapadni Slovani. Z neizbrisnimi črkami bo zapisana v zgodovini heroična borba kmetško-delavske vlade Rusije za obstoj domovine proti tujstvu. Da se ni razdrobila v kosce, se ima zahvaliti predvsem načinu, kako je znala privezati nase posamezne narode. Kdor se je po načelu samoopredeljenja osvobodil, mu kmetško-delavska Rusija ni branila in njegovo svobodotakoj priznala; tistim, ki so ostali

v zvezi z ruskim narodom, je podelila najobsežnejšo samoupravo in se končno izpremenila v federacijo samovladajočih se narodov, ne delajoč razlike med plesemi in jeziki. S tem je kmetško-delavska Rusija izpolnila idejni program pravega slovanstva, pa se mu tudi v socialnem oziru v marsičem približala; njena ostro antikapitalistična črta je odločno slovanska. Medtem ko se je Rusija na ta način vdruživši osvobodila, podlegajo zapadne slovanske države čezdalje bolj najrazličnejšim vplivom zapadnih neslovanskih velesil: francoskemu, angleškemu, italijanskemu...

V.

Kako daleč se je že razvil ta proces, se je pokazalo v jarki luči ob priliki spora med Rusijo in Romunijo zaradi Besarabije. Besarabija je sicer po velikem delu, če ne po večini svojega prebivalstva romunskega pokolenja, čuti pa zelo svoj posebni položaj med Romunijo in Rusijo ter bi se, ako bi se ji dala priložnost samoodločitve, brezdvoma odločila za državno samostojnost v federaciji z Rusijo, h kateri gravitira gospodarsko v enaki meri kakor n. pr. njej po gospodarskih in zgodovinskih osebostih dosti podobna Ukrajina. Besarabija je bila Romuniji pripojena večalimanj nasilno, v času razruševanja ruske državne stavbe, po krivdi prejšnjega carizma, ki je romunsko prebivalstvo politično in kulturno tlačil, in iz strahu boljarstva pred boljševismom. Pripojitev k Romuniji Besarabiji ni prinesla zaželjene avtonomije, pač pa silno poslabšanje njenega položaja v vsakem oziru. Zapadne velesile so (izvzemši Italijo) to aneksijo priznale, ker jim je na tem, da se med Balkanom, oziroma Sredozemskim morjem in Rusijo postavi barijera. Kljub temu pa vidimo, da se je zapadna slovanska javnost, vsaj v kolikor se izraža po časopisju, ob tem sporu med Rusijo in Romunijo vsaj izpočetka vedla skrajno rezervirano, ako že ni zagovarjalo romunskega stališča kakor n. pr. Poljska. Niti češkoslovaško časopisje povečini ni pokazalo v tem oziru toliko poguma kakor bi ga bilo pričakovati od takih zagovornikov vseslovanške misli kakor so Čehoslovaki ali kakoršni vsaj hočejo biti. Nek slovenski list je po daljšem molku naivno dejal, da Jugoslovani zaenkrat ne moremo zaigrati simpatij z Romunijo (takrat Romuni še niso oplenili Modoša), da pa naj Rusija počaka ugodnejšega trenutka, ko se bodo Jugoslovani mogli brez vsakega rizika postaviti na njeno stran! Koliko je vredno tako pojmovanje slovenske vzajemnosti, ki obeta prijateljsko stališče takrat, ko ne bo nobene nevarnosti, si lahko vsak sam predstavlja. V celoti se je šilšal v Jugoslaviji eden, dva pogumna glasova v prilog Rusije, vse drugo se je ali zavilo v molk ali pa Ru-

sijo tolažilo z zgolj platoničnimi čustvi na račun preteklosti ter se zvijalo v najbolj kontrarnih čustvih. Seveda — mi smo danes golo orodje Francije, njen bastijon na skrajni meji med zapadom in vzhodom, s Poljaki in Čehi tako umetno skombinirani skupaj, da ne moremo z Rusijo, četudi bi hoteli in ji že samó s svojim pasivnim vedenjem škodujemo in v vsakem oziru zadržujemo njeno politično-kulturno misijo osvobojenja narodov sveta, ki je v rezkem nasprotju z zamislom velekapitalistične zapadne buržuazije. Posebno pa je slovanstva malo dostojna pisava zapadnoslovanskega časopisja, ki s slastjo nekritično ponatiskuje vsako zlobno bedastočo, kolikor jih skujejo v Parizu, Londonu, Rigi in Helsingforsu o Rusiji in pomaga kampanji protislovanskega veleburžuaznega tiska, ki ima namen največjo slovansko državo diskreditirati in slabiti.

To je črta, na kateri danes stoji vseslovanska vzajemnost. Dobro bi bilo, da se Slovani tega v vsem obsegu zavejo. Ali se naj ta misel odkrito zavrže kot absolutna utopija, da se ne bo samo zlorabljata v namene, ki nimajo z njo nič občege, ali pa naj se zopet postavi kot ideal, ki naj slovanski rodovi kljub vsem notranjim in zunanjim oviram za njim stremijo. Mi menimo, da nam je ta ideal v svoji čisti, pristni, človečanski in kulturno-socialni obliki, kakor smo jo uvodoma naznačili, nujno potreben. Če ne, ostanemo zapadni Slovani, kar smo bili, igrača tujih vlasti in sil.

HERDER & CO., FREIBURG.

Vzor katoliške knjižne delavnosti.

Leto 1923. je bilo za katoliško Nemčijo leto najhujših izkušenj. Strahoviti padec denarne vrednosti je grozil s popolnim poginom celokupni znanstveni književni proizvodnji. To bi ne značilo izgube samo za Nemčijo, ampak za ves katoliški kulturni svet, ki iz Nemčije odnekad zajema veliko duševnih zakladov zase. Spričo teh ogromnih težav je treba izreči tem večje priznanje znani katoliški založbi Herder & Co. v Freiburgu, ki ni obupala, ampak svojo bogato delavnost neumorno nadaljevala.

Velik del Herderjevih publikacij zavzemajo one knjige, ki imajo namen zajeziti materializacijo širokih slojev ljudstva, dati človeštvu prave krščanske socialne smernice in pomagati prav reševati dnevna vprašanja javnega življenja. Na prvem mestu imenujemo izdajo papežkih okrožnic v latinskem izvorniku s točno nemško prestavo. Dokončano je fundamentalno delo krščanskega družboslovja, to je, nacionalna ekonomija P. Pescha s svojim V. zvezkom. K sociologiji spada izvrstno delo I. Haessle-ja o delovnem ethosu (Das Arbeitsethos). V moderno stanje vede o religiji nas uvaja

z vsó temeljitostjo P. Przywara v svoji »Religionbegründung« znani naravoslovec Joh. Reinke pa dokazuje delovanje božje iz narave v novi knjigi: Die Gotteserkenntnis aus der Natur. Herder pa izdaja tudi celo serijo klasikov katoliške socialne filozofije, počenši z Leonom XIII. in očetom Kolpingom. Omeniti je tudi, da Herder z velikimi žrtvami vzdržuje naprej izvrstno revijo nemških očetov Družbe Jezusove »Stimmen der Zeit« (bivše »Stimmen aus Maria Laach«).

Silno pa se prizadeva Herderjeva založba tudi za vzbuditev notranjega verskega življenja. V tem oziru je objavila prave bisere, kakor n. pr. »Iz lilijinega vrta sv. Katarine Sienske«, opata Garcije de Cisneros »Šolo duhovnega življenja«, ki je bila predpoda Ignacijevih Eksercij, Baumstarkove »Bilder aus der Geschichte der Litteratur« in nadaljevanje zbirke »Ecclesia orans« od opata Herwegen iz Maria Laach«. Prvak katoliškega duhovnega življenja sedanosti P. Lippert S. J. je dokončal svojo zbirko »Credo in« »Von Seele zu Seele«, Andreas Fey svojo »Aus Herzenstiefen«; globoka je tudi knjiga zdrave mistike od Wilmsa »Das Beten der Mystikerinnen«, Kühnlova »Von Gott und uns«, Schwarzova »Ich in Ihm«, Leschnikova »Das innere Leben« in Przywarova »Vom Himmelreich der Seele«. — P. Sinthern pa nam nuja pregled o verah in konfesijah sodobnosti in o tem, kar jih veže po svoji sorodnosti.

Če preidemo k znanstvu, ga je Herder obogatil z velikimi deli, ki so izšla s pomočjo inozemskih mecenov, med njimi tudi papeža Pija XI. Od Bardenhewerjeve zgodovine starokrščanske literature, proračunane na šest zvezkov, je izšel 4. zvezek; od virov za zgodovino reformacije, pisem bl. Petra Kantzija in aktov iz arhiva Družbe Jezusove pa 8. zvezek. Od monumentalne zgodovine tridentskega koncila, na katerem Görresova družba dela že četrtoletja, je izšel IX. zvezek, P. Hagen S. J., ravnatelj vaticanske zvezdarne, je dokončal 2. zvezek svojega dela o planetih. Grisarjevo delo o Luthru se nanovo izda. Omenjamo še izvrstno dogmatiko Bartmannovo, namenjeno zlasti laikom, Geysérjevo metafiziko, predvsem pa IX. zvezek velike zgodovine papežev od Pastora. Pet zvezkov te znamenite zgodovine je izšlo v novi izdaji. Iz te zgodovine so se v posebnem delu izdale biografije katoliških reformatorjev, in sicer: Sv. Ignacija lojolskega, sv. Terezije, sv. Filipa Neri in sv. Karola boromejskega.

Ostalo ni mogoče niti omeniti v kratkem pregledu. Naj samo imenujem: kardinala Faulhaberja »Zeitfragen und Zeitauf-

gaben«, veliki »Kirchliches Handtlexikon«, Lehmenov »Lehrbuch der Philosophie«, Jungmannovo »Theorie der Beredsamkeit«, Peschovo »Dogmatik«, Prümmerjevo »Theologia moralis« in Reinstadlerjeva »Elementa philosophiae«.

Friedrich Ritter von Lama.

Načrt skupne obrambne akcije manjšinskih narodov je objavil v »Cillier Zeitung«, 10. aprila 1924 dr. Camillo Morocutti (Št. Ilj pri Mariboru). Akcija, kakor jo avtor v tem načrtu predlaga, zasluži splošnega zanimanja. Zadeva je tolike načelne važnosti, da o nji izpregovorimo obširneje v prihodnji številki naše revije, ker nam je v tej pošel prostor.

»Gruda«. Mesečnik. Urejuje Ivan Albrecht. 1. številka, januar 1924. — Ta nova, v simpatično obliko odeta revija izhaja kot glasilo »Zveze društev kmetijskih fantov in deklet«. Smer je radikalno-agrarna, »povratek k zakonu zemlje«, od česar je od-

visen npravstveni prepород. (—;—: Zemlja, človek in delo.) Imamo pred seboj neke vrste moderni agrarni socializem. Revija ima tozadevno kratke poučne članke, zlasti je hvalevreden: Denarna zašruga in banka, ki naj bi ga vsak poljedelec upošteval kakor sinajske zapovedi. Polovica mesečnika ima leposlovno vsebino z motivi iz kmetskega življenja. Tudi oddelka za ženstvo ne manjka. Prizadevanja tega mesečnika gredo za sodelovanjem pri ustvaritvi takozvane zelene internacionale. Na vsak način se zadnje čase vse naše različne politične, kulturne in socialne struje živo prizadevajo, da si vstvarijo svoja glasila, kar bo gotovo obogatilo našo literarno produkcijo, dovolilo talentom razmaha in naše kulturno življenje povzdignilo. —u—

Fran Grivec; Cerkev, Ljubljana, 1924; izdala Bogoslovna Akademija v Ljubljani. V + 320 str. — O tem delu, ki pomeni veliko obogatitev katoliške bogoslovne literature, smo prejeli strokovno oceno, ki jo objavimo v sledeči številki.

Član našega uredništva, gospod Dr. Engelbert Besednjak je bil 4. aprila t. l. izvoljen za poslanca v italijansko poslansko zbornico. Svojemu odličnemu kolegi in sotrudniku, ki bo v zbornici večnega mesta Rima zastopal državljanske pravice Slovencev ter gotovo deloval v smislu kulturnih in socijalnih načel, kojih glasnik je naša revija, iskreno čestitava v svojem imenu in imenu vseh čitateljev „Socijalne Misli“.

Sourednika.

ANKETA O VERSKONRAVSTVENEM PREPORODU.

Karel Ozvald, profesor pedagogike na vseučilišču.

Vzgojevati kak narod in se ne ozirati na njegovo religijo, se pravi — zdraviti človeka in ne poznavati njegove bolezni. Verska vzgoja je ogromnega pomena za vsak narod in zlasti za nas pravoslavne Srbe, kjer je pravoslavje tako tesno spójeno z našim narodnim imenom, značajem, z našimi narodnimi umotvori in z našo sijajno preteklostjo.

P. R. Radosavljević.¹

Ne vem, ali je kdo točneje povedal, kaj da je bistvo religije, nego je to storil sv. Avguštin, ta veličanstveni verski genij, s pičlimi besedami: »inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te«. Po naše: nemirno je naše srce, dokler ne najde počitka v Tebi, ali drugače povedano: jaz nič

¹ Profesor eksperimentalne pedagogike na univerzi v New Yorku.

— Ti vse. To se pravi, religija je usmerjenost moje duše do tega, kar daje smisel vsemu mojemu življenju. A Goethe, tisti Goethe, ki je samega sebe (zavóljo svojega zanimanja za antiko) označil z besedami »ein dezidierter Nichtchrist«, nam tisto čustvo notranje razklanosti, iz ktere ga tudi v moderni duši lahko klije živa vera, takole sijajno prikazuje:

Der du von dem Himmel bist,
alles Leid und Schmerzen stillest,
den, der doppelt elend ist,
doppelt mit Erquickung füllest,
ach, ich bin des Treibens müde!
Was soll all der Schmerz und Lust?
Süsser Friede,
komm, ach komm in meine Brust!

Sicer pa je »religija«, kakor prav povdarja znameniti angleški matematik in filozof Russell, beseda z mnogimi pomeni in dolgo zgodovino. Konfesija, obredi, bogoslužje, ethos, svetovno naziranje... vse to je polagoma postalo bolj ali manj integralen prizidek v idejni stavbi tega, kar danes našemu narodu velja za religijo.

Tudi svetovno naziranje! In to je stvar, pri kateri bi se danes rad največ pomudil.

1. Svetovno naziranje, kakor je tukaj umevam, je način, kako »gledaš« svet in življenje, lahko bi rekli, da »očali«, skozi ktere gledaš oboje, ter tvori tisto kaj plodno zemljico, ki iz nje klijejo ideje, mišljenje (Gesinnung), dejanje in nehanje posameznika pa raznih človeških skupin (tega ali onega stanu, naroda, družbe...). Če slišim, da je kdo kristjan, Amerikanec, demokrat, prirodoslovec, kmet, cigan..., tedaj je s to besedo obenem do neke meje označeno njegovo svetovno naziranje; to se pravi, da tedaj precej zanesljivo vem zlasti to, kakšne vrednote da so v prvi vrsti v stanu, vzbujati njegovo pozornost.

Svetovno naziranje današnjega človeka, ki je bil deležen šolske izobrazbe, je duhovna tvorba iz t r o j n o v r s t n i h elementov, ki so tako trdno med seboj zvarjeni, da se posamezne plasti le s težavo dajo razbrati ena od druge. Najgloblje ležeča je tista prirodna in konstantna plast, ki jo izkazuje vsak človek kot človek in katere zob časa pa socialne okoliščine nič ne izpreminjajo; čisto naturaliter si tako in tako, »človeško«, to se pravi, da — drugače, nego pa n. pr. konj ali kuščar ali muha... usmerjen do sveta in življenja, v katerem samo te in te stvari, oziroma pojavi vzbujajo tvojo (človeško) pozornost. Le po kulturnih območjih (Kulturkreise) opazamo v tem oziru razlike, ki pa niso nemara učinek tega ali onega kulturnega območja, marveč mu nasprotno — tvorijo temelj: zapadnoevropskemu človeku iz moderne dobe n. pr. odpira svet druge svoje plasti, nego pa orientalcu ali Rusu ali antičnemu človeku.

Druga, tradicijska plast obsega vse tisto v tvojem svetovnem naziranju, česar si se ne vede od drugod »navzel« na ta način, da si (doma, v šoli, cerkvi, družbi...) izza otroških let pa do svoje »zrele«

dobe svet in življenje gledal, presojal in ocenjeval tako, kakor je to delala tvoja okolica, venomer ž njo sogledajoč, sopresoajoč in soocenjujoč; in prav nič ti ni hodilo na misel, da to ni tvoje lastno, temveč tuje, tebi le »tradirano« gledanje, presojanje, ocenjevanje sveta in življenja, ali pa da bi se svet in življenje ne dala tudi kako drugače gledati, presojati in ocenjevati. Tradicijska plast svetovnega naziranja pa ni ne časovno n'e sociologično konstantna, to se pravi, da je bila n. pr. pred nekaj desetletji drugačna, nego danes, da ni v tem kulturnem območju ista, kakor v onem (severna Amerika — Rusija — Indija...), da je pri tem narodu drugačna, nego pri onem, in prav tako med »ljudstvom« drugačna, nego med inteligenco ali plemstvom itd.

A tretja, kritična plast ima za temelj obe prej imenovani plasti ter je v svojem jedru tako gledanje sveta in življenja, kakor si ga danes človek s pomočjo izobrazbe ustvari ob zavestnem dejstvomvanju svojega duha.

Prehod od versko-tradicijskega do znanstveno-kritičnega svetovnega naziranja je silno važen in za vzgojevalca največje odgovornosti poln moment v življenju posameznika in raznih ljudskih skupin (stanu, ljudstva, naroda...). Biblijski nauk o stvarjenju sveta se ne da v sleherni duši kar tako brez vseh potresov in motenj nadomestiti s Kant-Laplaceovo teorijo o postanku svetovja in prav tako ne n. pr. tradicijsko pojmovanje živih bitij z Darwinovo biologijo ali pa geocentrično zemljepisje s koperniškim naziranjem. Proces izobraževanja očituje namreč tole pretresljivo zakonitost, da »ima prehitra in neposredovana seznanitev z višjo kulturo za posledico — pogin manj izobraženega človeka«. Tako »izobrazuje« velemesto priprostega človeka s kmetov, tako izobraženejše plęme nižje. Tu so korenike tiste polovičnosti, ki je v obliki indiferentizma, skepticizma, pesimizma in zanikanja prava slana za veselje do življenja. »Samomorilci so krvave žrtve civilizacije, žrtve kulturnega boja.« (Masaryk.)

Tukaj nastopajoča dinamika sil bi se morebiti dala ponazoriti z zdravniškim postopanjem, ki je potrebno, kadar bi naj poškodovan zob dobil umetno »krono«. Operacija se bo namreč le tedaj izvršila brez neljubih posledic za pacientov ostali organizem, ako zdravnik najprej zobni živec umori in korenino očisti. In podobno se bo znanstveno-kritično naziranje o ustroju pa postanku veseljstva samo tedaj organsko, to je n. pr. brez mučnih dvomov prijelo recimo v duši mladoletnika, ako je v tej duši prejšnje, na verski tradiciji sloneče naziranje o veseljstvu že iz tega ali onega razloga — zamrlo. Dokler pa ta tradicija v njej še krepko in pristno živi, vse dotlej je vsak kritičen pretres te tradicije s pomočjo dotičnikovega razuma sploh nemogoč. Kakor recimo zračnega pritiska normalno niti ne opaziš, tako tudi na idejni votek te ali one tradicije, katera te res trdno drži v objemu, večinoma postaneš še le takrat pozoren, ko se je tradicija — izpremenila, ko se je n. pr. dečko kmetskih staršev v mestu otresel teh in teh svojih navad iz domače hiše.

Samo tega ne smemo misliti, da bi se nemara z znanstvom dalo kako na tradiciji sloneče svetoyno naziranje ovreči; znanstvo sicer lahko, kakor pravi M. Scheler¹, zasuje grob nad takim tradiranim svetovnim naziranjem ali pa pospeši njegovo umiranje, nikar pa znanstvo nima te moči, biti vzrok njegovi smrti.

Z vsem tem pač računa tisti zdravi, občudovanja in tudi uvaževanja vredni in stinkt naše kmetske matere, ki ji vzbuja bojazen, da bi njen sin v mestnih šolah utegnil »izgubiti vero«, ali pa narekuje željo, da bi naj sinko postal »gospod« (= duhovnik), ker bi se sicer lahko »izgubil«.

2. Drug problem, ki ga imam tukaj v mislih, bi bila tista iz živega življenja vzeta istinitost, kakor je prav adekvatno zajeta v besede: »Ne glej, kar delam, temveč poslušaj, kar učim!«

Zgled! Dobra, krščanska mati, ki je menda že neštetokrat slišala, oziroma čitala in tudi izgovorila besede, da moramo svojega bližnjega ljubiti kakor samega sebe, odpravlja zjutraj svojega otroka v šolo. A ko mu pri tej priložnosti deva košček kruha pa jabolko za malco v žep, doda obenem, kakor da se to razume samo po sebi: »Pa jej sam in ne dajaj drugim!« Kaka ljuba površnost ali še rajši cinična zlobnost bi tej materi in njenemu krščanstvu utegnila očitati — »grdo hinavščino«. In vendar ima ta, priznavam da na prvi hip presenetljiv pojav svoj docela naraven razlog. To, kar verujoč samo »za res imaš«, namreč lahko hodi daleč vsaksebi od tega, kar te ima kot svetovno naziranje v oblasti ter je istinito gibalno tvojega mišljenja, ocenjevanja, dejanja in nehanja. »Vera«, ki jo kdo izpoveda, ni da bi morala biti ista vera, ki po njej dotičnik tudi živi. In tako iz pravkar omenjene matere govori tisti vsaj zapadnoevropskemu človeku kot človeku vrojeni prirodni egoizem, tisto prirodno svetovno naziranje, ki ga tupatam kdo izrecno zavije v banalno formulacijo: »selber essen macht fett«.

A še hujše si stojita nasproti verski nauk in pa tisto svetovno naziranje, ki je zakoreninjeno v živih tradiciji. Katolik n. pr. izpoveda vero v Boga očeta, kateri nas uči, da smo — »ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi«. A kako se ta zares božanstveni nauk uveljavlja v realnem življenju? No, v istini je vsaj za zapadnoevropskega in ameriškega katolika (pa tudi nekatolika!), čeprav se tega po večini izrecno niti ne zaveda, danes tisti bog, ki mu faktično vodi dejanje in nehanje — zlato tele ali drugače rečeno kapitalistično svetovno naziranje, katero temu človeku v smislu žive tradicije že izza početkov novega veka šepče v dušo: nase misli, pusti brata in glej, da »zaslužiš«, za vsako ceno, če treba, tudi za ceno svoje duše! Te vrste navskrižij bi se dalo navesti veliko.

A v zgojno vprašanje, ki ga vsebuje ta velevažni kos življenjske istinitosti, se glasi: Kako bi se dala razdrmati moč tradicije,

¹ Schriften zur Soziologie und Weltanschauungslehre (Moralia), 1923, str. 5—7; Wesen und Formen der Sympathie. 1923, str. 42.

oziroma oslabiti moč prirodnega svetovnega naziranja, ki gojenca drži v oblasti, da bi verski nauk pognal živih korenin? Toda tukaj sem hotel samo razgrniti tozadevno problematiko.

3. Tradicija je moč, ki človeka drži v silno tesnem objemu. V tem oziru velja doslovno, da je stara navada — železna srajca, n. pr. narodni, oziroma ljudski, stanovski, krajevni... *ethos*, to je način ocenjevanja raznih pojavov iz dejanskega življenja.

V svojem jedru je tradicija prenos tega ali onega doživljanja (misli, čustva, hotenja) od ene osebe ali socialne skupine (stranka!) na drugo osebo. A moč tradicije je zasidrana v tem, da tradirani doživljaj smatraš za svoj pristno lasten doživljaj, ko n. pr. soseda sovražiš, ker je to pač »dedno« sovrašтво v vaši rodbini, česar pa se izrecno ne zavedaš.

Iz tega pa sledi, da bo pot do vseh motivacijskih sil gojenčeve duše na verskem in sploh vsakem vzgojnem področju našel samo tisti vzgojitelj, ki — je tudi sam šelskozi gojenčevotradicijo. Kdor zna opazovati življenje, se bo brezdvomno ob teh besedah marsičesa spomnil in mi pritegnil.

Josip Ujčić, profesor morale na bogoslovni fakulteti:

Pred vojsko in posebno prve čase po vojski se je mnogo govorilo o raznih reformah na narodno-gospodarskem in socialnem polju; priznati moramo, da je bil klic po reformi mnogokrat upravičen in nekaj se je tudi doseglo.

Vsi trezno misleči ljudje pa so spoznali, da ima zlo, pod katerim vzdihuje današnja družba, svoje korenike mnogo globlje nego v gospodarskih, oziroma socialnih razmerah; spoznali so, da »vse te hude reči izhajajo od znotraj«, »omnia haec mala ab intus procedunt« (Marko 7, 23); da družba ne boleha samo na gospodarskih boleznih, marveč v glavnem na moralnih, in da so prav moralne bolezni nešteto krat korenika, iz katere rastejo nujno razna socialna zla. Potrebna je torej, ako smemo vporabiti duhoviti izraz kanclerja Seipla, ne samo sanacija financ, temveč na prvem mestu sanacija duš.

Duša pa kot netvarno bitje more zajemati zdravila le iz netvarnega, ideelnega reda: predvsem rabi dvoje zdravil, prvo za um, drugo za voljo.

Um teži po resnici; toda ravno resnico pozna naša družba prečesto zelo nepopolno. Če vidimo kake zablode vladajo tudi (ali zlasti) med inteligenti večkrat o najbolj važnih problemih človeškega življenja, moramo kar zastrmeti! Multa, sed non multum je na žalost signatura moderne izobrazbe; vsak hoče govoriti o vsem, posebno pa misli, da sme govoriti tudi o najtežjih bogoslovnih predmetih, dejanski pa ne zna niti glavnih stavkov iz — katekizma. Zato je nujno, da pri tako hvalevrednem stremljenju po moralnem prerodu damo ljudem najprej v roke kate-

kizem! Če kdo misli, da diši ta zahteva nekoliko po »konservativizmu«, mu moram povedati, da sem za svojo osebo prepričan, da je naši družbi najbolj potrebna knjiga katekizem: želim, da bi ga imeli na mizi ne samo v priprosti koči v hribih, marveč tudi v finih salonih. Kakor sije solnce na nebu enako na reveže in bogatine, tako velja tudi luč resnice, ki nam jo je prineslo krščanstvo, za vse: za preproste ročne in za najvišje kulturne delavce. Vsaj glavne resnice krščanstva pa mora poznati vsak človek: in prav te glavne resnice najdeš v — katekizmu. Le ta nam nudi jasen odgovor na ona vprašanja, s katerimi so se pečali največji duhovi: kaj je Bog, kaj je človek, kaj je svet, čemu je človek ustvarjen, kaj je človeku zapovedano, kaj je zabranjeno, kaj dovoljeno?

Ako si nismo na jasnem glede teh vprašanj, bomo pri reševanju političnih in socialnih problemov slični dijaku, ki hoče čitati Horaca, pa ne zna še elementov latinske slovnice. Ne znanje v verskih rečeh, to je oni činitelj, ki vodi mnogo ljudi v robstvo greha: *captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam* (Isai 5, 13). Nepoznanje načel je tolikokrat začetek brezboštva: *corrupti mente reprobi circa fidem*; ljudje, ki so popačeni na umu, so malopridni za vero (II Tim 3, 8).

Seveda pa samo znanje tudi ne zadostuje; znanje oplemenuje gotovo um, toda golo znanje ostane hladno ali naravnost mrzlo. Za moralno reformo je potrebno, da vzplamti i v olja k dobremu, ali z drugimi besedami, da gojimo krepост. Na tem mestu ne morem razpravljati špekulativno o bistvu kreposti, raje bi omenil, kaka — ne sme biti! In tu prihajam h kočljivi točki.

Naš čas je žal čas formalizma. Vse teži po nekih »boljših« zunanjih oblikah, notranjost pa je običajno votla. Vidiš mladega gospoda, ki se oblači in sprehaja liki kak španski diplomat, pa komaj odpre usta, opaziš, da je — nevednež. Vse se ozira za fino oblečeno damo, o kateri bi človek mislil, da je stala njena zibelka na kneževem dvoru, ko pa pogledaš njene roke ali ko izgovori par stavkov, opaziš, da je bila pred par leti natakarka pri ***. — »Socialne karikature«, boš rekel, ki nehote skrbe za to, da se brezplačno malo posmejemo.

Toda na žalost, to karikiranje je prešlo tudi na moralno polje. Uradno in izrecno se ljudje sicer nočejo odpovedati morali ali poštenosti; ker pa je nimajo, jo morajo fingirati. In ta fikcija v moralnem življenju je zlo današnjega časa. Družba se zadovoljuje z zunanjo korektnostjo; vsak verižnik in oderuh je »poštenjak«, vsaka javna plešalka je »salonfähig«, ker jim zakon, oziroma državni pravdnik ne more ničesar dokazati. O pravi ljubezni, o krotkosti, o blagosti, skratka o kreposti, katero so še stari Stoiki poveličevali, ne najdeš ničesar ali kvečjemu kako malo sled. Njih zunanje obnašanje je običajno le boljša dresura, ki pa rada prepogosto odpove, kadarkoli se v človeku zgleda kak nižji instinkt. Program njihovega življenja je opisan v knjigi Modrosti 2, 7: »Napolnujemo se z dragim vinom in mazili, in naj nam ne odide časov cvet; venčajmo se s cveticami... naj ne bo travnika, da bi ga nasa

sladnost ne prehodila; ... povsod puščajmo znamenja veselja, ker to je naš delež in to je naš odloček.« Epikureizem in optima forma.

Proti tej demoralizaciji pa more pomagati uspešno le resna krepost zajeta iz krščanskih zakladov. Krepost ne pomeni nikakor svetobežnosti! Nimalo ne odobravam naziranja onih rigoristov, ki si predstavljajo krepost kot mrtvo, brezkrvno, neprijetno Meduzo in ki gledajo v človeški naravi predvsem na njene temne strani. Proč s tem pesimizmom! Nam mora biti krepost odsvit večne Lepote in neskončne Dobrote, krepost nam mora biti nadzemski okrasek, ki si ga je priborila človeška narava v zvestem sodelovanju z milostjo. Ta narava je sama po sebi res šibka, toda nikakor ne bistveno zla. Zato ne kaže pobiti jo, marveč jo dvigniti. Ako pa se dviga kvišku v onem smislu, kakor želi to liturgija, ko poje svoj slovesni »Sursum corda«, lahko doseže veliko popolnost. Ni torej zadostno, da se neprestano mučimo okrog nižje plati človeka, bolj potrebno je, da pogledama gor k Vzoru Svetosti; sicer bomo slični potniku, ki gleda le na blato in prah, po katerem mora gaziti, in ne na milo solnce nad sabo, ki ga razsvetluje in greje. Priznajmo sicer svoje pomanjkljivosti, toda še bolj gojimo ona plemenita semena, ki jih je božja roka posadila v naše srce.

Predvsem pa vedimo, da je krepost v notranjosti; o kraljevi hčeri pravi Psalmist (44, 14) da je vsa njena slava »ab intus«, od znotraj; zgolj zunanji čini, tudi religiozni, so brez vrednosti, ako nimajo svoje korenike v srcu. Lahko je kdo vpisan pri vseh bratovščinah, lahko se udeležuje vseh procesij in verskih manifestacij, če ni kreposti v njegovem srcu, je sličen brnečemu bronu in nima od vseh svojih del nobene koristi. Če hočemo govoriti torej o moralnem prerodu, je najprej potreben prerod duhov: renovamini spiritu! Kdor bi hotel pobijati le zunanje, bolj vidne izrodke javne nemoralnosti, bi bil sličen vrtnarju, ki obrezuje sicer izrastke bolnega drevesa, pa se ne upa preokopati in očistiti korenike! Korenika moralnosti pa je človeško srce, ker iz tega izhajajo dobra in zla dela. Božjemu življenju so mnogi odtujeni ne samo radi kake površnosti ali malomarnosti, marveč propter caecitatem cordis (Eph 4, 18). Ta otrplost srca pa je zopet razlog, da se človeku otemnuje razum, ki noče več spoznati resnice. Zdaj bomo umeli, zakaj želi Pavel Filipljanom oni mir božji, ki naj bi ohranil njih srca in njih um (corda et intelligentias) v Kristusu (Fil. 4, 7).

Um je poklican, da spoznava in gleda Boga; videti pa ga more le skozi kristal čistega srca.

Za to ne zadostuje da dvigamo samo svoje roke k Bogu, marveč povzdignimo prej srca: Levemus corda nostra cum manibus ad Deum (Threni 3, 41).

V luči teh resnic bomo znali presoditi kult Srca Jezusovega v liturgiji; ta kult je glasen apel na družbo, naj reformira svoje srce; reforma pa se more izvršiti le po Kristusu; torej: accedite ad eum et illuminamini (Ps. 33, 6).

Pisalne stroje na obroke

The Rex Co.

Telefon 268 Ljubljana Gradlišče 10

Ustanovljeno 1852.

TEOD. KORN, Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8

(preje Henrik Korn)

Krovec, stavbni, galanterijski in okrasni klepar. --- Instalacija vodovodov. --- Naprava strelovodov. -- Kopaliske in klosetne naprave. --- Izdelovanje posod iz pločevine za firnež, barvo, lak in med vsake velikosti kakor tudi posod (škatele) za konzerve.

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(v lastni palači vis-à-vis hotela „Union“) Ljubljana, Miklošičeva cesta 10

Telefon šte. 57

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Sibenik. Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Sveopčo Znanstveno banko d. d. v Zagrebu in njeno podružnico v Karlovcu ter Gospodarsko banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din. — Pooblaščen prodajalec srečk Drž. razr. loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, kupuje in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.

Mestna hranilnica ljubljanska (gradska štedionica) — v Ljubljani. —

STANJE VLOŽENEGA DENARJA okroglo 100 milijonov dinarjev ali 400 milijonov kron. — SPREJEMA VLOGE na hranilne knjižice in tekoči račun proti najugodnejšemu obrestovanju. — ZLASTI PLAČUJE za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje možge obresti. — JAMSTVO za vse vloge in obresti, tudi tekočega računa, je večje kakor kjerkoli drugod, ker jamči za nje poleg lastnega hranilničnega premoženja **mesto Ljubljana**

z vsem premoženjem in davčno močjo. Ravno radi tega nalagajo pri njej tudi SODIŠČA denar mladoletnih, ŽUPNI URADI cerkveni in OBCINE občinski denar. — Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje prihranke največ v tej hranilnici, ker je

denar v njej popolnoma varen.

Za pošiljanje vlog daje oddaljenim vlagateljem na razpolago položnate svojega računa pri poštnem čekovnem uradu in jim **brezplačno hrani** v svoji pokladnici vložne knjižice. — Vloge izplačuje točno in v polnih zneskih. — Davek od vlog plačuje hranilnica sama in ga vlagateljem ne zaračuni. — Mestna hranilnica ljubljanska je najmočnejša regulativna hranilnica v Jugoslaviji.

Prodajalna K. T. D. Ljubljana

(prej F. Pičman)

prporoča poleg svoje bogate zaloge devocionalij, pisarniških in šolskih potrebščin, krasne, posebno izobražencem namenjene zbirke našega najboljšega in najglobljega cerkvenega govornika dr. M. Opeke, — Ravno tako prav toplo priporoča prepotrebno vzgojno knjigo A. Čadež: „Most v žiljenje“. — U isti zalogi so nežnoljubke S. Sardenko: „Dekliške pesmi“, fino, elegantno opremljene, primerne za božična in novoletna darila.

U razprodaji ima tudi dr. M. Brumat-ovo knjigo: „Kam“, katere vsebina je prav srečno izbrana za mladeniče
—: in dekleta ;—